

Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2000/01:96 Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension jämte motioner som väckts med anledning av propositionen. Dessutom behandlas några andra motionsyrkanden, främst från den allmänna motionstiden 2000.

I propositionen föreslås nya regler för beräkning av ersättning till personer som drabbats av långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Regeringen föreslår att förtidspension och sjukbidrag inte som i dag skall vara en del av den allmänna pensioneringen utan i stället tillhöra sjukförsäkringssystemet. Begreppet förtidspension och sjukbidrag utmönstras och ersättningen vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad arbetsoförmåga benämns sjukersättning respektive tidsbegränsad sjukersättning.

Försäkrade som är yngre än 30 år föreslås få aktivitetsersättning som skall kunna utges tidigast från den 1 juli det år den försäkrade fyller 19 år och kunna beviljas för längst tre år i taget. Försäkringskassan skall vara skyldig att erbjuda den som beviljats aktivitetsersättning möjlighet att delta i aktiviteter. Vidare föreslås att försäkrade med funktionshinder i åldrarna 19–29 år skall ha rätt till hel aktivitetsersättning utan någon prövning av arbetsförmågan så länge studier bedrivs på grundskole- eller gymnasienivå. Den övre åldersgränsen för rätt till vårdbidrag och den nedre gränsen för rätt till handikappersättning höjs till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år.

Sjukersättningssystemet omfattar både en inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning och ett grundskydd i form av garantiersättning för dem som inte har haft några förvärvsinkomster eller haft låga sådana innan arbetsförmågan blev nedsatt.

Den inkomstrelaterade ersättningen skall beräknas på basis av en antagandeinkomst. Denna föreslås bli grundad på genomsnittet av de tre högsta

bruttoårsinkomsterna som intjänats under en given period, s.k. ramtid, som är mellan fem och åtta år beroende på den försäkrades ålder. För de försäkrade som skall uppbära aktivitetsersättning gäller att antagandeinkomsten – om detta är fördelaktigare – får grundas på genomsnittet av de två högsta bruttoårsinkomsterna under en ramtid på tre år. Den inkomstrelaterade ersättningen skall utgöra 64 % av antagandeinkomsten.

Sjukersättning och aktivitetsersättning i form av garantiersättning föreslås vara åldersrelaterad fram till 30 års ålder. Garantinivån skall vara densamma för gifta och ogifta och uppgå till 2,10 prisbasbelopp per år för en person som inte fyllt 21 år. Därefter höjs nivån med 0,05 prisbasbelopp för varje tvåårsintervall upp till 30 års ålder. För personer i åldrarna 30–64 år skall garantinivån vara 2,40 prisbasbelopp.

Personer, som när sjukersättningssystemet träder i kraft den 1 januari 2003, uppbär förtidspension föreslås få denna omvandlad till inkomstrelaterad sjukersättning respektive garantiersättning genom en engångsinsats. Den som vid ikraftträdandet uppbär sjukbidrag skall enligt förslaget få förmånen omvandlad till en tidsbegränsad sjukersättning. Däremot skall aktivitetsersättning inte bli aktuell förrän tiden för den tidsbegränsade sjukersättningen löpt ut. Efter omvandlingen skall den försäkrade i princip få oförändrad nettoersättning. Detta sker genom att ett justeringsbelopp beräknas och sedan används för att öka eller minska den bruttoersättning som har beräknats enligt de nya reglerna. Beräkningen av justeringsbeloppet utgår från förhållandena under den sista månaden med ersättning enligt nuvarande regler. Det innebär att då gällande kommunalskattesats och civilstånd läggs till grund för beräkningen av justeringsbeloppet, som därefter fryses, dvs. senare ändringar i dessa avseenden tillåts inte påverka ersättningens storlek.

Den utbetalda inkomstrelaterade ersättningen skall utgöra pensionsgrundande inkomst för ålderspension. Ålderspensionsrätt skall dock tillgodoräknas på hela antagandeinkomsten, efter avdrag för ett belopp som motsvarar allmän pensionsavgift. Mellanskillnaden tillgodoräknas som pensionsgrundande belopp. Vid partiell försäkringsförmån beräknas ålderspensionsrätten på motsvarande andel av antagandeinkomsten.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2003. Förmåner som beviljas efter ikraftträdandet men där den beviljade ersättningen till någon del avser tid före denna tidpunkt beräknas enligt äldre bestämmelser.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag och avstyrker samtliga motioner.

Till betänkandet har fogats femton reservationer och tre särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	8
Utskottets överväganden	9
Nuvarande bestämmelser om förtidspension m.m.....	9
Internationella förhållanden.....	10
Vårdbidrag och handikappersättning.....	11
Särskilt grundavdrag för folkpensionärer – SGA	12
Försäkringstillhörighet	12
Allmänna utgångspunkter för reformen	13
Den skyddade personkretsen	17
Inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning	20
Antagandeinkomst och ramtid.....	20
Ersättningsnivå.....	22
Tidsbegränsad aktivitetsersättning och aktiviteter.....	23
Garantiersättning.....	29
Kvalifikationskrav och försäkringstid	29
Garantinivån	31
Vilande sjukersättning eller aktivitetsersättning vid förvärvsarbete.....	32
Höjda åldersgränser för vårdbidrag och handikappersättning	34
Omvandling av förtidspension till förmån enligt	
sjukersättningssystemet	36
Omvandling som en engångsinsats och särskilda regler för	
försäkrade i åldern 16–29 år	36
Beräkning av antagandeinkomst och inkomstrelaterad	
sjukersättning m.m.	38
Omvandling av avkortade och reducerade förtidspensioner	
samt samordning med arbetsskadelivränta	41
Förändringar efter omvandlingen	42
Ålderspensionsrätt.....	43
Ålderspensionsrätt grundad på inkomstrelaterad sjukersättning	
och aktivitetsersättning m.m.....	44
Ålderspensionsrätt vid vilande ersättning respektive ersättning	
vid uttag av ålderspension	47
Finansiering av ålderspensionsrätt grundad på sjukersättning	
eller aktivitetsersättning	48
Samordning av sjukersättning eller aktivitetsersättning med	
arbetsskadelivräntor och yrkesskadelivräntor.....	49
Indexering	50
Förslagets konsekvenser och ikraftträdande.....	50
Reservationer	54

1. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1).....	54
2. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1).....	54
3. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1).....	55
4. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1).....	56
5. Den skyddade personkretsen (punkt 2).....	56
6. Inkomstrelaterad sjukersättning (punkt 3).....	57
7. Tidsbegränsad aktivitetsersättning (punkt 4).....	57
8. Studier under tid med sjuk- eller aktivitetsersättning (punkt 5).....	57
9. Aktiviteter (punkt 6).....	58
10. Aktiviteter (punkt 6).....	58
11. Garantiersättning och försäkringstid (punkt 7).....	59
12. Garantinivå (punkt 8).....	59
13. Vilande sjuk- eller aktivitetsersättning vid förvärvsarbete (punkt 9).....	60
14. Ålderspensionsrätt (punkt 11, motiveringen).....	60
15. Administrativa konsekvenser (punkt 12).....	61
Särskilda yttranden.....	62
1. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1).....	62
2. Den skyddade personkretsen (punkt 2).....	62
3. Inkomstrelaterad sjukersättning m.m. (punkterna 3, 5 och 7).....	62
Bilaga 1: Förteckning över behandlade förslag.....	64
Bilaga 2: Regeringens lagförslag.....	68

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Principer för socialförsäkringarna

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf30 yrkande 3, 2000/01:Sf32 yrkande 1, 2000/01:Sf33 samt 2000/01:Sf35 yrkandena 5, 12 och 13.

Reservation 1 (m)

Reservation 2 (c)

Reservation 3 (fp)

Reservation 4 (mp)

2. Den skyddade personkretsen

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799) och avslår därmed motion 2000/01:Sf32 yrkandena 2 och 6.

Reservation 5 (c)

3. Inkomstrelaterad sjukersättning

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 2 § samt 8 kap. 9 § och avslår därmed motionerna 2000/01:Sf34 yrkande 1 samt 2000/01:Sf35 yrkandena 4 och 10.

Reservation 6 (kd)

4. Tidsbegränsad aktivitetsersättning

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 1 § och avslår därmed motion 2000/01:Sf35 yrkandena 7 och 14.

Reservation 7 (mp)

5. Studier under tid med sjuk- eller aktivitetsersättning

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 7 § och avslår därmed motionerna 2000/01:Sf35 yrkandena 8 och 9 samt 2000/01:Ub25 yrkande 13.

Reservation 8 (fp)

6. Aktiviteter

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 5 och 6 §§ och avslår därmed motionerna 2000/01:Sf30 yrkande 1, 2000/01:Sf31,

2000/01:Sf32 yrkande 5, 2000/01:Sf34 yrkandena 2 och 3 samt 2000/01:Sf35 yrkandena 1–3.

Reservation 9 (m)

Reservation 10 (kd, mp)

7. Garantiersättning och försäkringstid

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 9 kap. 10 och 13 §§ och avslår därmed motionerna 2000/01:Sf32 yrkande 4 och 2000/01:Sf35 yrkandena 6 och 11.

Reservation 11 (c)

8. Garantinivå

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 9 kap. 8 och 9 §§ och avslår därmed motion 2000/01:Sf32 yrkande 3.

Reservation 12 (c)

9. Vilande sjuk- eller aktivitetsersättning vid förvärvsarbete

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 16 kap. 14–18 §§ och avslår därmed motion 2000/01:Sf34 yrkande 6.

Reservation 13 (kd)

10. Åldersgränser för vårdbidrag och handikappersättning

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag och avslår därmed motion 2000/01:Sf30 yrkande 2.

11. Ålderspensionsrätt

Riksdagen antar regeringens förslag till
dels lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
dels lag om ändring i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift,
dels lag om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.
Riksdagen avslår därmed motion 2000/01:Sf226 yrkandena 1 och 2.

Reservation 14 (m) - motiv.

12. Administrativa konsekvenser

Riksdagen avslår motion 2000/01:Sf34 yrkandena 4 och 5.

Reservation 15 (kd)

13. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, till den del det inte omfattas av punkt 3–9 ovan,
dels lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag,
dels lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
dels lag om ändring i lagen (2000:465) om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
dels lag om upphävande av lagen (1969:205) om pensionstillskott.

Stockholm den 15 maj 2001

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Maud Björnemalm (s), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Rose-Marie Frebran (kd), Gustaf von Essen (m), Mariann Ytterberg (s), Göran Lindblad (m), Lennart Klockare (s), Cecilia Magnusson (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Göte Wahlström (s), Claes Stockhaus (v) och Magda Ayoub (kd).

Redogörelse för ärendet

I proposition 2000/01:96 Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension föreslår regeringen (Socialdepartementet) att riksdagen antar förslagen till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring och lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799) m.fl. lagar. Regeringens förslag återges i *bilaga 1* och lagförslagen i *bilaga 2*.

Med anledning av propositionen har sex motioner väckts. I detta sammanhang behandlar utskottet även två motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2000 och ett motionsyrkande väckt med anledning av proposition 2000/01:72 Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen. Förslagen i motionerna återges i *bilaga 1*.

Utskottets överväganden

Nuvarande bestämmelser om förtidspension m.m.

Förtidspension utges enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) till försäkrad i åldern 16–64 år om hans eller hennes arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig. Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antas bli bestående för avsevärd tid, har den försäkrade rätt till ett tidsbegränsat sjukbidrag. Förtidspension/sjukbidrag utges som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån, allt efter graden av nedsättningen av arbetsförmågan.

Den medicinska faktor som grundar rätt till förtidspension eller sjukbidrag kan vara en kroppslig eller psykisk sjukdom eller ett följdillstånd efter sjukdom. Den kan även vara ett medfött funktionshinder.

I förtidspensionssystemet garanterar oavkortad folkpension, pensionstillskott och särskilt grundavdrag (SGA) en nettoersättning på en viss lägsta nivå.

Förtidspension enligt AFL kan utges från folkpensioneringen och försäkringen för tilläggspension (ATP). Till förtidspension kan också utges särskilda pensionsförmåner såsom bostadstillägg och pensionstillskott.

Hel förtidspension i form av folkpension utgör 90 % av prisbasbeloppet (2 768 kr per månad 2001) för ogift pensionär och 72,5 % av prisbasbeloppet (2 229 kr per månad 2001) för en gift pensionär. Den som har låg eller ingen ATP har rätt till pensionstillskott med sådant belopp att det tillsammans med eventuell ATP uppgår till 112,9 % av prisbasbeloppet (3 472 kr per månad 2001).

ATP utgör 60 % av prisbasbeloppet multiplicerat med medeltalet av pensionspoängen för de 15 bästa inkomståren. Såväl inkomst av anställning som inkomst av annat förvärvsarbete är pensionsgrundande till den del inkomsten uppgår till minst 27 % av det för året gällande prisbasbeloppet. Vid beräkningen bortses från inkomster som överstiger 7,5 gånger det vid årets ingång gällande inkomstbasbeloppet. Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst skall från den taxerade inkomsten ett belopp avräknas som motsvarar den allmänna pensionsavgift (för närvarande 7 %) som debiteras på inkomst av anställning och annat förvärvsarbete. Som inkomst anses även sjukpenning, föräldrapenning m.m. För full ATP erfordras att pensionsgrundande inkomst tillgodosräknats för minst 30 år. För den som har färre än 30 poängar minskar pensionen proportionellt med 1/30 för varje år som fattas. Som år för vilket pensionspoäng tillgodosräknats likställs s.k. vårdår. Vårdår kan tillgodosräknas förälder som under större delen av året vårdat barn som inte har fyllt tre år.

En förtidspension beräknas i vissa fall även på s.k. antagandepoäng, för tiden från pensionsfallet fram till 65-årsåret. Antagandepoängen beräknas

antingen på den genomsnittliga pensionspoängen för samtliga år fr.o.m. 16 år fram till pensionstillfället, varvid man bortser från hälften av dessa år, eller på genomsnittet av de två högsta pensionspoängen under de fyra åren närmast före det år då pensionsfallet inträffade. Det för den försäkrade fördelaktigaste alternativet används.

Vid övergång från sjukbidrag till förtidspension fastställs inte något nytt pensionsfallsår utan det är det år som tillämpats vid beräkningen av sjukbidraget som används även vid beräkningen av förtidspensionen.

Internationella förhållanden

Sveriges medlemskap i Europeiska unionen (EU) medför bl.a. att EU:s regler om samordning av social trygghet skall tillämpas i Sverige. Enligt Romfördraget skall rådet besluta om sådana åtgärder inom den sociala trygghetens område som är nödvändiga för att genomföra fri rörlighet för arbetstagare och därvid särskilt införa ett system som tillförsäkrar migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar att alla perioder som beaktas enligt lagstiftningen i de olika länderna läggs samman för förvärvande och bibehållande av rätten till förmåner. Sådana bestämmelser finns i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen.

Genom detta regelverk kan personer som flyttar från ett land till ett annat inom unionen för att arbeta få eller behålla ett socialförsäkringsskydd. Avsikten med förordningen är att i största möjliga utsträckning samordna förmåner från de olika länderna. Genom samordning kan det undvikas att personer som har tjänat in rätt till förmåner i ett land går miste om dessa om de flyttar till ett annat land. Med samordningsregler går det också att undvika att personer som flyttar till ett annat medlemsland får rätt till dubbla förmåner.

Genom EES-avtalet gäller förordningens regler även Island, Norge och Liechtenstein. Genom ett avtal mellan EU och Schweiz kommer förordningens regler även att gälla i förhållande till Schweiz.

En försäkrad som är bosatt i Sverige har rätt till förtidspension i form av folkpension om han eller hon antingen har tillgodoräknats ATP-poäng för minst tre år, s.k. ATP-baserad folkpension, eller om han eller hon tillgodoräknats bosättningstid i Sverige för minst tre år, s.k. bosättningsbaserad folkpension. För rätt till hel förmån krävs 30 år med ATP-poäng respektive 40 års bosättningstid i Sverige. Är tiden kortare än 30 respektive 40 år reduceras pensionen med 1/40 respektive 1/30 för varje år som fattas.

Såväl vad gäller den ATP-baserade folkpensionen som den bosättningsbaserade kan för den som omfattas av förordning (EEG) 1408/71 kravet på minsta försäkringstid uppfyllas genom sammanläggning med försäkringstid i annat EU/EES-land. Dock måste ett år avse Sverige, dvs. minst ett år med ATP-poäng respektive ett bosättningsår i Sverige krävs. Motsvarande kan gälla även för personer som omfattas av en överenskommelse om social trygghet som Sverige ingått med annan stat.

För andra än EU/EES-medborgare, vilka inte heller omfattas av en överenskommelse som nyss nämnts, gäller krav dels på bosättning i Sverige, dels på att vederbörande tillgodoräknats tre bosättningsår eller tre år med ATP-poäng.

En svensk medborgare som är bosatt utomlands har rätt till förtidspension från folkpensioneringen i förhållande till det antal år för vilka han eller hon tillgodoräknats ATP-poäng. Det krävs därvid minst tre år med ATP-poäng.

Den som tillgodoräknats ATP-poäng eller är försäkrad för arbetsbaserade förmåner är försäkrad för ATP i form av förtidspension oberoende av var i världen han eller hon är bosatt.

En EU/EES-medborgare, som tillgodoräknats tre år med ATP-poäng i Sverige, har rätt att få svensk folkpension baserad på ATP-poäng vid bosättning i annat EU/EES-land. Även här gäller att sammanläggning av försäkringstider kan ske. Dock måste ett av åren med ATP-poäng avse Sverige.

Folkpension i form av förtidspension utges på grundval av den bosättningsstid som kan tillgodoräknas den pensionsberättigade t.o.m. året före pensionsfallet. Som bosättningsstid tillgodoräknas även tiden därefter t.o.m. det år då han eller hon uppnår 64 år (framtida bosättningsstid). Undantag från regeln att pensionsfallet måste ha inträffat efter bosättningen i Sverige gäller om pensionsfallet inträffat före 18 års ålder. För en pensionsberättigad som är utländsk medborgare gäller detta under förutsättning att han eller hon är bosatt i Sverige sedan minst fem år.

Vårdbidrag och handikappersättning

En förälder har enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag rätt till vårdbidrag för funktionshindrat barn, om barnet är under 16 år och på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder är i behov av särskild tillsyn och vård under minst sex månader eller det på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder uppkommer merkostnader. För barn, som vistas på institution eller enskilt hem genom samhällets försorg, kan för den tid barnet vistas hemma under vissa förutsättningar utbetalas s.k. ferievårdbidrag. Vårdbidrag utbetalas allt efter tillsyns- och vårdbehovets omfattning och merkostnadernas storlek som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. Helt vårdbidrag utgör 2,50 prisbasbelopp. Om behovet av särskild tillsyn och vård för ett barn grundar rätt till hel förmån utan att merkostnaderna beaktats kan, om merkostnaderna uppgår till minst 18 % av prisbasbeloppet, ersättning dock utgå med högre belopp. Förmånen är skattepliktig och pensionsgrundande, men viss del av vårdbidraget kan fastställas som skattefri ersättning för merkostnader.

En försäkrad som fyllt 16 år och som före fyllda 65 år för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han eller hon i sin dagliga livsföring behöver mer tidskrävande hjälp av annan eller för att kunna förvärvsarbeta behöver fortlöpande hjälp av annan eller på annat sätt behöver vidkännas betydande merutgifter på grund av sitt funktionshinder har rätt till

handikappersättning. Studier som kan berättiga till studiestöd enligt studiestödslagen (1973:349) likställs i detta sammanhang med förvärvsarbete.

Handikappersättning kan begränsas till viss tid och utges med belopp som för år räknat motsvarar 69, 53 eller 36 % av prisbasbeloppet. Handikappersättning till blinda, döva eller gravt hörselskadade utges alltid med en viss garanterad nivå.

Särskilt grundavdrag för folkpensionärer – SGA

Folkpension, ATP och pensionstillskott utgör skattepliktig förvärvsinkomst. Vid skatteberäkningen har den som har haft folkpension under året rätt till ett särskilt grundavdrag (SGA) som för den med låga pensionsinkomster leder till lägre skatt än vad som skulle ha gällt om det vanliga grundavdraget tillämpats.

En förutsättning för rätt till SGA är att den skattskyldige har folkpension som uppgår till minst 6 000 kr eller minst 20 % av den sammanlagda inkomsten. Som folkpension räknas även pensionstillskott, ATP som föranlett avräkning av pensionstillskott samt viss utländsk pension. Som mest kan SGA år 2001 uppgå till 55 900 kr för en ogift pensionär och 49 500 kr för en gift. Dessa belopp motsvarar summan av hel folkpension och fullt pensionstillskott för en ålderspensionär. SGA är dock i många fall betydligt lägre än det maximala beloppet då det inte får överstiga folkpensionen och pensionstillskottet eller ATP-pensionen som reducerat pensionstillskottet. Däremot påverkas SGA i regel inte av inkomster av förvärvsarbete.

För den som var folkpensionär vid utgången av året före beskattningsåret reduceras SGA, om summan av den skattskyldiges pensionsinkomster och eventuell arbetsskadelivränta överstiger de ovan angivna maximala avdragen på 55 900 respektive 49 500 kr. Vid beräkningen av pensionssumman skall dock inte pension som utges på grund av annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkringar eller från pensionssparkonto medräknas.

Försäkringstillhörighet

Enligt socialförsäkringslagen (1999:799), som trädde i kraft den 1 januari 2001, är rätten till socialförsäkringsersättning beroende av om en person är bosatt i Sverige eller förvärvsarbetar här.

Den som arbetar i Sverige omfattas av den arbetsbaserade försäkringen oberoende av var han eller hon är bosatt. Med arbete i Sverige avses förvärvsarbete i verksamhet här i landet. Vissa undantagsregler finns.

Den arbetsbaserade försäkringen upphör att gälla tre månader efter den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande uppehåll (efterskyddstid). Försäkringen upphör tidigare om den enskilde påbörjat arbete i ett annat land och omfattas av motsvarande försäkring i det landet eller om det finns andra särskilda skäl.

Om en förmån som omfattas av försäkringen, t.ex. sjukpenning, utges när försäkringen skall upphöra, fortsätter försäkringen att gälla under den tid den

förmånen eller någon annan arbetsbaserad förmån utges. Försäkringen fortsätter också att gälla under tid då personen bedriver vissa studier eller är arbetslös och är beredd att anta erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten samt aktivt söker arbete. Vid förvärvsavbrott på grund av graviditet, föräldraledighet eller totalförsvarstjänst fortsätter försäkringen att gälla så länge skyddsbestämmelserna om beräkning av sjukpenninggrundande inkomst i 3 kap. 5 § tredje stycket 1–6 AFL är tillämpliga, s.k. SGI-skyddade tider. För biståndsarbetare m.fl. gäller särskilda efterskyddsregler.

Den som är bosatt i Sverige enligt socialförsäkringslagen är försäkrad för bosättningsbaserade förmåner. En person skall anses vara bosatt här om han eller hon har sin egentliga hemvist här i landet. Den som kommer till Sverige och kan antas komma att vistas här under längre tid än ett år skall anses vara bosatt här. Detta gäller dock inte om särskilda skäl talar emot det. En i Sverige bosatt person som lämnar landet skall fortfarande anses bosatt här om utlandsvistelsen kan antas vara längst ett år. Särskilda regler gäller för statsanställda, diplomater, biståndsarbetare, utlandsstuderande m.fl. samt deras familjemedlemmar. Dessa regler innebär att personer som lämnat Sverige under vissa förhållanden ändå anses bosatta här.

Har rätten till bosättningsbaserade förmåner upphört, får förmånen efter ansökan hos försäkringskassan fortsätta att utges om det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå som uppenbart oskäligt att dra in förmånen.

Allmänna utgångspunkter för reformen

Utskottets förslag i korthet

Genom reformen kommer ersättning till den som drabbats av långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan att ingå som en del av sjukförsäkringen. Försäkringen skall bygga på inkomstbortfallsprincipen kompletterat med ett grundskydd. Riksdagen avslår motionsyrkanden om dels en socialförsäkringsreform, dels en socialförsäkring byggd på grundtrygghet, dels en helhetssyn i sjukersättningssystemet.

Jämför reservationerna 1 (m), 2 (c), 3 (fp) och 4 (mp).

Propositionen

Det nya ålderspensionssystemet innebär helt nya principer för såväl beräkning av förmånerna som finansieringen av dessa. Det kräver, enligt regeringen, att reglerna för beräkning av förtidspension ändras fr.o.m. 2003, eftersom beräkningen av förtidspension i dag bygger på bestämmelserna om tilläggspension (ATP) och folkpension. Förslagen i propositionen rör således i huvudsak beräkningen av förmånerna i det reformerade förtidspensionssystemet och hur de befintliga förtidspensionärernas ersättningar skall beräknas efter ikraftträdandet.

Av propositionen framgår att förslagen utgår från de principer för en reformering av förtidspensionssystemet som riksdagen antog våren 1998 (prop. 1997/98:111, bet. 1997/98:SfU11, rskr. 1997/98:237). Regeringen har dock i tre avseenden funnit att det föreligger mycket starka skäl att frånga de antagna principerna. För det första föreslås att garantiersättningens storlek liksom i nuvarande grundskydd skall vara beroende av tillgodoräknad försäkringstid. I princip innebär detta att gällande regler om minst 40 års försäkringstid även skall gälla för rätt till oavkortad garantiersättning. Den andra avvikelser är att tidsbegränsad ersättning skall kunna beviljas även i det reformerade systemet vid långvarigt men inte varaktigt nedsatt arbetsförmåga. För det tredje föreslås att garantinivån skall vara oberoende av den försäkrades civilstånd.

I övrigt bygger regeringens förslag på vad som angivits i riktlinjepropositionen om att den reformerade förtidspensionen skall innehålla en väl avvägd balans mellan målen att ge ekonomisk trygghet och att stimulera till eget arbete och att systemet bör innebära möjligheter för förtidspensionärer att leva ett aktivt liv. Vidare skall ersättningen inte längre vara en del av pensionssystemet utan ingå i sjukförsäkringen. Försäkringen skall bygga på principen om ersättning för inkomstbortfall och baseras på en uppskattning av den inkomst den försäkrade skulle ha haft om nedsättningen av arbetsförmågan inte inträffat. För den som före försäkringsfallet saknat eller har haft låga förvärvsinkomster skall den inkomstrelaterade ersättningen kompletteras med ett grundskydd som utformas med utgångspunkt i en åldersberoende garantinivå. Nivån bör säkerställa att alla försäkrade som drabbas av sjukdom eller funktionshinder tillförsäkras en rimlig levnadsstandard. Den inkomstrelaterade ersättningen skall finansieras genom sjukförsäkringsavgifter och grundskyddet med allmänna skattemedel.

Av propositionen framgår att regeringen ser mycket allvarligt på att sjukfrånvaron och förtidspensioneringen har ökat kraftigt under de senaste åren. En omfattande översyn av orsakerna till den ökade ohälsan i arbetslivet har därför inletts och en särskild utredare har fått i uppdrag att utarbeta förslag till en samlad handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet. Utgångspunkterna för arbetet skall bl.a. vara att samhällets insatser skall genomsyras av arbetslinjen, dvs. arbete skall löna sig. Senast den 15 december 2001 skall utredaren redovisa åtgärder på längre sikt.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen inte nu några ändringar av regelverket i övrigt, exempelvis vad gäller rehabilitering, rätten till ersättning, ansökan om förmån, anmälnings- och uppgiftsskyldighet, utgivande av ersättning, beslutsfattande eller processuella regler. Inte heller när det gäller bedömningen av arbetsförmågan föreslår regeringen nu några ändringar.

Beträffande det framtida bostadsstödet för de personer som kommer att uppbära sjukersättning eller aktivitetsersättning anger regeringen att en proposition om det samlade bostadsstödet till pensionärer m.fl. avses kunna föreläggas riksdagen före sommaren 2001.

Motioner

Bo Könberg m.fl. (fp) anför i motion 2000/01:Sf33 att det behövs en bred uppgörelse mellan partierna om en socialförsäkringsreform. Socialförsäkringarna bör enligt motionärerna utformas som tre riktiga försäkringar: en allmän pensionsförsäkring (nya pensionssystemet), en allmän sjukförsäkring (inklusive förtidspensionen) och en allmän arbetslöshetsförsäkring.

Alla tre bör vara obligatoriska, men fristående från statens budget. Systemen skall huvudsakligen finansieras med egenavgifter. Det skall vara raka rör mellan avgifter och förmåner, och ändringar av avgifter och förmåner skall bara kunna ske när det är försäkringsmässigt motiverat. De försäkringsmässiga inslagen betalas med avgifter. De fördelningspolitiska inslagen, såsom garantinivån och barnåren i pensionsförsäkringen betalas med statsbidrag till respektive försäkringar.

Taken i försäkringarna, som bör vara detsamma för förmåner som avgifter, bör sättas så att det stora flertalet inkomsttagares inkomster ryms.

Försäkringarnas oberoende tryggas genom buffertfonder. Dessa bör, förutom för pensionsförsäkringen, pendla runt ett nollresultat. Placering i aktier skall inte tillåtas och fonderna skall inte heller användas för näringspolitiska uppgifter. Finansinspektionen bör kontrollera försäkringsmässigheten. Var och en av de tre försäkringarna bör ha en egen styrelse med ansvar för verksamheten. Riksdagen bör besluta om hur eventuella underskott eller överskott skall hanteras.

Försäkringarna bör utformas så att det alltid finns incitament att återgå till arbete, delta i rehabilitering etc.

Motionärerna begär dels tillkännagivanden om det anförda (yrkandena 1 och 2), dels att en utredning om ett självständigt socialförsäkringssystem med buffertfonder skall tillsättas (yrkande 3).

I motion 2000/01:Sf32 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om principen om grundtrygghet i trygghetssystemet. Motionärerna anser att det, lika för alla människor, bör finnas en garanterad lägsta ersättningsnivå. Utöver detta skall det finnas en inkomstrelaterad del, vars storlek är baserad på vars och ens inkomst. Motionärerna menar att system som utgår från den enskildes anställningsförhållande leder till att grupper som inte lyckats ta sig in på arbetsmarknaden hamnar utanför den generella tryggheten. Ingen skall behöva kvalificera sig in i ett system med grundtrygghet.

Kerstin-Maria Stalin och Barbro Feltzing (mp) begär i motion 2000/01:Sf35 tillkännagivanden om en helhetssyn och om att inte centrera på det medicinska. Motionärerna menar att det i samband med utformningen av de nya reglerna för beräkning av ersättning till personer som drabbats av långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan borde finnas en helhetssyn. Enligt motionärerna får resonemangen inte bli alltför medicinskt centrerade. Förslag bör omfatta funktionsnedsättningens art, hjälpmedel som behövs, svårigheter i och med handikappet och andra försörjningsmöjligheter. Enligt motionärerna får en funktionshindrad person högre lev-

nadsomkostnader, eftersom han eller hon inte kan välja på samma sätt som andra. Hänsyn måste tas till att många funktionsnedsättningar är psykologiska eller sociala (yrkandena 5, 12 och 13).

Marietta de Pourbaix-Lundin (m) begär i motion 2000/01:Sf30 ett tillkännagivande om behovet av att garantiersättning och bostadsstöd sammantaget ges sådana nivåer att ingen funktionshindrad efter erlagd hyra skall tvingas söka socialbidrag för uppehållet. Motionären anser att den totala ekonomiska situationen och tryggheten bör kunna redovisas, bedömas och beslutas i ett sammanhang (yrkande 3).

Utskottets ställningstagande

Riksdagen antog våren 1998 riktlinjer för ett reformerat förtidspensionssystem. Förslagen i propositionen, som bygger på de antagna riktlinjerna, innebär bl.a. att ersättning till den som drabbats av långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan skall ingå som en del av sjukförsäkringen och inte utgöra en del av pensionssystemet. Härigenom skapas en finansiellt sammanhållen försäkring som innefattar alla ersättningsfall på grund av sjukdom och annan nedsättning av den fysiska eller psykiska arbetsförmågan, oavsett varaktighet. Utskottet anser, och som angavs i riktlinjerna, att försäkringen skall bygga på inkomstbortfallsprincipen och kompletteras med ett grundskydd för dem som före försäkringsfallet saknat förvärvsinkomster eller haft låga sådana.

Utskottet har tidigare och senast i betänkande 2000/01:SfU1 om anslagen inom socialförsäkringsområdet uttalat att villkoren på arbetsmarknaden utvecklas och förändras liksom samhället i övrigt, och trygghetssystemen måste därför ständigt utvecklas och förnyas. Utskottet ansåg att socialförsäkringarna måste vara trygga, rättvisa och effektiva och att detta uppnås genom en generell offentlig försäkring. Försäkringen skall dels ge standardtrygghet genom att ersätta inkomstbortfall upp till en viss nivå, dels ge ett grundläggande skydd vid varaktig ohälsa för grupper som inte fått fotfäste på arbetsmarknaden. Utskottet menade att försäkringssystem som i första hand ersätter bortfall av inkomst har stora fördelar framför försäkringar som enbart bygger på en ren grundtrygghetsprincip. Genom inkomstbortfallsprincipen garanteras individen en bestämd standardnivå när han eller hon inte kan försörja sig själv genom arbete. Förmåner från socialförsäkringen skall ges på lika villkor för alla och innehålla ett betydande mått av utjämning mellan grupper som löper olika risk att drabbas av sjukdom och skada. Det förhållandet att i princip alla är med och finansierar försäkringsskyddet möjliggör omfördelningar mellan olika grupper och över livet. Utskottet angav vidare att det bör finnas möjligheter att kontrollera och begränsa samhällets kostnader för försäkringen och att arbetslinjen är central. Utskottet vidhåller det anförda.

Också vad gäller frågan om socialförsäkringen skall bestå av skilda delar eller av en samlad försäkring har utskottet i ovan nämnda betänkande avstyrkt en liknande motion men bl.a. påpekat att de olika delarna av trygghetssystemet samspelar med varandra vad gäller såväl finansiering som regelverk och

att inte minst förändringarna på arbetsmarknaden till följd av lågkonjunkturen i början av 1990-talet har tydliggjort detta. Kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen ökade då kraftigt samtidigt som kostnaderna för sjukförsäkringen minskade. Vidare uttalde utskottet att de besparingar som under denna tid var nödvändiga att göra i systemen visade att ingrepp i en del av systemen utan samtidig anpassning av regelverket i andra delar kan medföra överströmningseffekter.

De regler som återfinns i AFL m.fl. lagar och som rör bedömningen av arbetsförmåga, rehabilitering m.m. behandlas inte i propositionen.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf32 yrkande 1, Sf33 yrkandena 1–3 och Sf35 yrkandena 5, 12 och 13.

Av propositionen framgår att regeringen avser att förelägga riksdagen en proposition om det samlade bostadsstödet till pensionärer m.fl. före sommaren 2001. Av lagrådsremissen om reformerade regler för bostadstillägg till pensionärer m.fl. framgår att personer som har sjukersättning eller aktivitetsersättning skall vara kvalificerade för det reformerade bostadstillägget. Regeringen anför i lagrådsremissen att det särskilda bostadstillägget till pensionärer i stort fungerar bra, och i princip förhindrar att pensionärer blir långvarigt socialbidragsberoende. Regeringen föreslår därför att det även i det nya bostadstillägget skall finnas ett särskilt bostadstillägg som fungerar som utfyllnad upp till en skälig levnadsnivå.

Utskottet anser att den som erhåller sjukersättning eller aktivitetsersättning på garantinivå vid en helhetsbedömning skall tillförsäkras en rimlig levnadsstandard. Utskottet utgår från att denna nivå i princip inte understiger socialbidragsnormen. Med det anförda avstyrker utskottet motion Sf30 yrkande 3.

Den skyddade personkretsen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om att en person har rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning om han eller hon är försäkrad enligt SofL vid tidpunkten för försäkringsfallet och senare. En efterskyddstid på ett år skall gälla i dessa fall.

Riksdagen avslår därmed motionsyrkanden om att en person inte skall behöva vara försäkrad vid tiden för försäkringsfallet samt om förlängd efterskyddstid vid bl.a. studier.

Jämför reservation 5 (c).

Propositionen

I propositionen föreslås att en person skall ha rätt till inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning om han eller hon är försäkrad för sådan förmån enligt socialförsäkringslagen (1999:799, SofL) vid den tidpunkt då försäkringsfallet inträffar och senare. Den som arbetar i Sverige skall vara försäkrad för inkomstrelaterad sjuk- eller aktivitetsersättning.

Ersättningen till långvarigt sjuka eller funktionshindrade personer föreslås ingå som en del av sjukförsäkringssystemet. För att den inkomstrelaterade sjukersättningen eller aktivitetsersättningen skall fungera som en riskförsäkring bör i princip ersättningens storlek vara oberoende av hur länge en individ varit ansluten eller betalat avgifter till försäkringen. Till skillnad från vad som gäller enligt reglerna för tilläggspension (ATP) med antagandepoängberäkning, föreslås därför att den antagna inkomsten, som skall ligga till grund för den inkomstrelaterade ersättningen, direkt skall bestämma ersättningens storlek. Enligt förslagen kommer således rätten till inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning att bli beroende av aktuell försäkring vid tidpunkten för försäkringsfallet och inte av tidigare försäkringstid eller intjänade rättigheter.

För rätt till inkomstrelaterad ersättning krävs dock att den försäkrade tillgodoräknats minst ett år med pensionsgrundande inkomst eller pensionsgrundande belopp av förtidspension under ramtiden.

Den arbetsbaserade försäkringen enligt SofL upphör att gälla tre månader efter den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande – den generella efterskyddstiden. Med hänsyn till den inkomstrelaterade sjuk- eller aktivitetsersättningens karaktär av långvarig försörjningskälla föreslår regeringen att efterskyddstiden för dessa ersättningar skall förlängas till ett år.

I propositionen föreslås att även den som inte är försäkrad för arbetsbaserade förmåner vid tidpunkten för försäkringsfallet, men som då får t.ex. vårdbidrag som inte enbart avser merkostnader, dagpenning från arbetslöshetskassa och utbildningsbidrag för doktorander skall vara försäkrad för inkomstrelaterad sjuk- eller aktivitetsersättning. Detta förhållande medför dock inte att dessa personer omfattas av den förlängda efterskyddstiden om ett år. Detta skydd föreslås gälla bara efter det att ett arbete har upphört.

I propositionen anges att inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning skall bedömas som en arbetsbaserad förmån enligt 3 kap. 4 § SofL. Enligt 3 kap. 7 § SofL gäller den arbetsbaserade försäkringen så länge som en arbetsbaserad förmån utges. Av propositionen framgår att detta medför att en försäkrad som blivit beviljad den inkomstrelaterade ersättningen har rätt att uppbära denna förmån oberoende av i vilket land han eller hon är bosatt.

När det gäller garantiersättningen föreslås att en person skall ha rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning i form av garantiersättning om han eller hon är försäkrad för en sådan förmån enligt SofL vid den tidpunkt då försäkringsfallet inträffar och senare. Den som är bosatt i Sverige skall vara försäkrad för sjukersättning och aktivitetsersättning i form av garantiersättning.

Eftersom garantiersättning inte föreslås vara beroende av den försäkrades tidigare förvärvsarbete eller förvärvsinkomster bör den enligt propositionen inordnas bland de bosättningsbaserade förmånerna i 3 kap. 1 § SofL. För rätt till garantiersättning krävs också att han eller hon är försäkrad när nedsättningen av arbetsförmågan har nått det stadium i fråga om grad och varaktighet som förutsätts för rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning. Det

medför att personer som är arbetsoförmögna på grund av sjukdom eller funktionshinder redan när de bosätter sig i Sverige inte har rätt till garantiersättning. Även när en person bosätter sig utomlands upphör i princip rätten till förmånen. Gemenskapsrätten inom EU/EES eller avtal som Sverige ingått med andra stater kan dock medföra undantag från denna regel.

Enligt en bestämmelse i SofL kan i vissa fall, bl.a. på grund av hälsoskäl, garantiersättning komma att uppbäras vid bosättning utomlands.

Regeringen anger att det är angeläget att staten tar ansvar för försörjningen av de personer som inte har rätt till sjuk- eller aktivitetsersättning eller endast en låg sådan på grund av kraven på viss försäkringstid, men som i övrigt uppfyller kriterierna för rätt till ersättning. Regeringen utreder frågan om ersättning till denna grupp och avser återkomma till riksdagen i frågan.

Motion

I motion 2000/01:Sf32 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 2 ett tillkännagivande om att garantiersättningen skall inkludera ytterligare grupper. Enligt motionärerna innebär förslaget om att en person skall vara försäkrad vid den tidpunkt då försäkringsfallet inträffar och senare, för att ha rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning i form av garantiersättning, att grupper som kommer till Sverige med en nedsatt arbetsförmåga utesluts. Motionärerna anser vidare att det skall vara möjligt att bedriva högre studier eller kompetensutveckling mer än ett år utan att falla ur försäkringen. Den som är försäkrad när studierna påbörjas bör också vara fortsatt försäkrad anser motionärerna. I yrkande 6 begärs ett tillkännagivande härom.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att sjukersättning och aktivitetsersättning skall vara beroende av aktuell försäkring vid tidpunkten för försäkringsfallet, dvs. då den försäkrades nedsättning av arbetsförmågan nått den grad och varaktighet som krävs för rätt till sjukersättning tills vidare eller tidsbegränsat eller till aktivitetsersättning. Utskottet delar regeringens bedömning att ett system som inte bygger på en sådan grundläggande försäkringsprincip kan undergräva tilltron till systemet.

Av propositionen framgår att frågan om ersättning till de personer som inte har rätt till sjuk- eller aktivitetsersättning eller endast en låg sådan på grund av kraven på viss försäkringstid, men som i övrigt uppfyller kriterierna för rätt till ersättning, utreds och att regeringen avser återkomma till riksdagen i frågan. Utskottet anser att kommande förslag bör avvaktas.

Enligt utskottets mening är det med hänsyn till sjukersättningens och aktivitetsersättningens karaktär av långvarig försörjningskälla motiverat med en relativt lång efterskyddstid. Utskottet anser att det är en rimlig avvägning att denna för den inkomstrelaterade sjuk- eller aktivitetsersättningen omfattar ett år.

Utskottet kan konstatera att den arbetsbaserade försäkringen gäller även för en rad aktiviteter eller situationer som ansetts skyddsvärda eller där den

enskilde utan egen förskyllan inte förvärvsarbetar. Sådana situationer är t.ex. då sjuk- eller föräldrapenning eller rehabiliteringsersättning utbetalas, under vissa förutsättningar då en person studerar eller är arbetslös och står till arbetsmarknadens förfogande samt vid förvärvsavbrott på grund av graviditet, föräldraledighet eller plikttjänst.

Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag till lag om ändring i socialförsäkringslagen och avstyrker motion Sf32 yrkandena 2 och 6.

Inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om dels beräkning av antagandeinkomst, dels en åldersberoende ramtid på fem till åtta år och dels en ersättningsnivå på 64 %. Riksdagen avslår samtidigt motionsyrkanden om ersättningsgrad och ersättningsnivå.

Jämför reservation 6 (kd).

Antagandeinkomst och ramtid

Propositionen

I propositionen föreslås att, till skillnad från vad som gäller enligt reglerna för tilläggspension (ATP) med antagandepoängberäkning, den antagna inkomsten, som skall ligga till grund för den inkomstrelaterade ersättningen, direkt bör bestämma ersättnings storlek.

Den inkomstrelaterade ersättnings antagandeinkomst beräknas som genomsnittet av de tre högsta bruttoårsinkomster som beräknas för den försäkrade under en given period, som närmast föregått det år då försäkringsfallet inträffar, den s.k. ramtiden.

För rätt till inkomstrelaterad ersättning skall krävas att det för den försäkrade har fastställts en pensionsgrundande inkomst för minst ett år under ramtiden. I förekommande fall kan sådan rätt även grundas på minst ett år med fastställt pensionsgrundande belopp av förtidspension.

Regeringen föreslår att antagandeinkomsten skall baseras på de faktiska inkomster som ingår i pensionsunderlagen i ålderspensionssystemet, dvs. pensionsgrundande inkomst enligt 2 kap. lagen om inkomstgrundad ålderspension i form av lön, inkomst av näringsverksamhet, sjukpenning, arbetslöshetsersättning m.m., med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter.

Även pensionsgrundande belopp för sjukersättning eller aktivitetsersättning respektive förtidspension under de perioder under ramtiden, då sådan ersättning betalats ut, skall medräknas i antagandeinkomsten. Vid ett återfall i sjukdom och arbetsförmåga en tid efter det att den tidigare ersättningen dragits in, måste en ny antagandeinkomst beräknas.

Enligt regeringens förslag bör emellertid de pensionsgrundande belopp som tillgodoräknas småbarnsföräldrar, dem som fullgör plikttjänst och vissa studerande inte ingå i antagandeinkomsten, då dessa belopp i de flesta fall saknar någon mer påtaglig anknytning till tidigare förvärvsinkomster.

Det högsta belopp en bruttoårsinkomst kan tas upp till vid beräkningen av antagandeinkomst föreslås i propositionen vara 7,5 prisbasbelopp. Bruttoårsinkomsten för respektive år bör räknas om med hänsyn till förändringen i prisbasbeloppet till och med det år när ersättningen skall börja utges. Kan endast en eller två bruttoårsinkomster tillgodoräknas under ramtiden skall två respektive en bruttoårsinkomst upptas till 0 kr.

I propositionen föreslås att vid beräkning av antagandeinkomst för aktivitet ersättning får, om det är till fördel för den försäkrade, denna i stället beräknas på genomsnittet av de två högsta bruttoårsinkomsterna under viss ramtid. Vidare föreslås att för det sista av åren under ramtiden får den pensionsgrundande inkomsten ersättas av den sjukpenninggrundande inkomst som gällde för den försäkrade vid tidpunkten för försäkringsfallet. Kan endast en bruttoårsinkomst tillgodoräknas under ramtiden skall en bruttoårsinkomst upptas till 0 kr.

Den inledningsvis fastställda antagandeinkomsten skall tillämpas vid förändring av ersättningsgraden under pågående ersättningsfall.

I propositionen anges att frågan om hur indexering av ersättningen skall ske inte är slutligt avgjord. I avvaktan på beredningen av denna fråga föreslås därför att bruttoårsinkomsten för respektive år liksom antagandeinkomsten skall räknas om med hänsyn till förändringen i prisbasbeloppet till och med det år när ersättningen skall börja utges.

När det gäller ramtidens längd föreslås i propositionen att denna skall vara beroende av den försäkrades ålder det år då försäkringsfallet inträffar. Inträffar försäkringsfallet det år den försäkrade uppnår en ålder av 53 år eller högre föreslås en ramtid på fem år, i åldern 50–52 föreslås ramtiden vara sex år och i åldern 47–49 sju år. Om försäkringsfallet inträffar det år då den försäkrade uppnår en ålder av 46 år eller lägre föreslås en ramtid på åtta år. Ramtiden räknas t.o.m. året före försäkringsfallsåret.

Vid beräkning av antagandeinkomst för aktivitet ersättning enligt alternativregeln föreslås en ramtid på tre år.

Utskottets ställningstagande

De i propositionen föreslagna reglerna för beräkning av sjukersättning eller aktivitet ersättning utgår från principen om ersättning för inkomstbortfall. Ersättningen skall baseras på en uppskattning av den inkomst den försäkrade skulle ha haft om nedsättningen av arbetsförmågan inte inträffat.

Utskottet anser att inkomsterna åren närmast före försäkringsfallet bör ligga till grund för beräkningen av antagandeinkomsten. Härigenom och genom den föreslagna ramtidens längd får man en tydligare anknytning till den försäkrades faktiska framtida inkomstbortfall.

I yngre åldrar gör många ett uppehåll i eller tidvis kraftigt reducerar sitt förvärvsarbete av olika skäl, t.ex. studier, vård av små barn, och plikttjänstgöring. Utskottet delar regeringens bedömning att dessa års inkomstförhållanden inte kan sägas spegla framtida försörjningsförmåga, om inte arbetsförmågan inträffat, varför det för dessa grupper är motiverat med en längre ramtid.

Enligt utskottets mening innebär förslagen med en åldersberoende ramtid en bra avvägning mellan intresset av att uppnå ett så stabilt underlag som möjligt och intresset av att det inte bör ta alltför lång tid från inträdet på arbetsmarknaden till dess ett fullgott skydd för inkomsten uppnås.

När det gäller gruppen unga försäkrade delar utskottet regeringens bedömning att det behövs alternativregler för att det inte skall ta för lång tid att upparbeta ett gott försäkringsskydd.

Utskottet tillstyrker lagförslagen i dessa delar.

Ersättningsnivå

Propositionen

Regeringen föreslår att den inkomstrelaterade sjukersättningen eller aktivitetsersättningen skall beräknas som 64 % av antagandeinkomsten. Ersättningen skall liksom i dag kunna utges som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån.

För att undvika överkompensation föreslås att invaliditetsförmåner som betalas ut enligt utländsk lag, såväl inkomstrelaterade förmåner som förmåner som är att likställa med garantiersättning, skall avräknas mot den inkomstrelaterade ersättningen.

I propositionen anförs att den inkomstrelaterade ersättningen bör innebära en rimlig försäkring mot inkomstbortfall. Ersättningsnivån måste därför vara så hög att man kan tala om försäkringen som en inkomstbortfallsförsäkring i egentlig mening. Nivån bör även relatera till brutto- respektive nettoutfall vid fortsatt förvärvsarbete på samma inkomstnivå som antagandeinkomsten beräknats till. Ytterligare en faktor av betydelse är, enligt propositionen, avvägningen i förhållande till de kollektivavtalsreglerade ersättningar som arbetsmarknadens parter beslutat om. Det är således rimligt att ersättningsnivån innebär ett visst utrymme för sådana kompletterande ersättningar.

Motioner

I motion 2000/01:Sf34 av Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begärs beslut om att de fasta stegen i sjukersättningen skall tas bort. I stället skall ersättning kunna utgå enligt vilken procentsats som helst mellan 25 och 100 % (yrkande 1). Motionärerna anser att dagens fasta steg varken uppmuntrar till ökad arbetsinsats eller tillvaratar den individuella förmågan.

Kerstin-Maria Stalin och Barbro Feltzing (mp) anför i motion 2000/01:Sf35 att nivån på den inkomstrelaterade sjukersättningen eller aktivitetsersättningen, 64 % av antagandeinkomsten, är alldeles för låg. Även med alternativre-

geln för aktivitetsersättning, 64 % av genomsnittet av de två inkomstmässigt sett bästa åren av tre, blir nivån för låg. Motionärerna anser att 80 % är en rimligare nivå. I yrkandena 4 och 10 begärs tillkännagivanden härom.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening är det viktigt att ersättningsnivån är så hög att den faktiskt utgör en försäkring för inkomstbortfall. Vid bestämmandet av ersättningsnivån bör enligt utskottets mening de kostnadsramar som gäller för systemet för ersättning vid varaktig eller långvarig nedsättning av arbetsförmågan beaktas och fördelningspolitiska avväganden göras. Brutto- respektive nettoutfallet vid fortsatt förvärvsarbete på samma inkomstnivå som antagandeinkomsten beräknats till måste också beaktas. Ytterligare en faktor av betydelse är avvägningen i förhållande till de kollektivavtalsreglerade ersättningar som arbetsmarknadens parter beslutat om.

Utskottet anser att den i propositionen föreslagna nivån för inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning innebär en rimlig avvägning av nämnda faktorer. Inledningsvis gäller en provisorisk ordning där staten betalar hela avgiften till ålderspensionssystemet med 18,5 % som en statlig ålderspensionsavgift för ålderspensionsrätt på inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning. Enligt vad som anges i propositionen skall den enskilde, då en samordning av skatte- och avgiftssystemet har genomförts, betala allmän pensionsavgift och kompenseras härför genom en skattereduktion. Utskottet noterar att den föreslagna nivån, 64 %, är anpassad även till den situationen att den enskilde själv betalar allmän pensionsavgift.

Utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motion Sf35 yrkandena 4 och 10.

Utskottet kan dela uppfattningen i motion Sf34 att det är viktigt att uppmuntra till ökad arbetsinsats även om det sker i begränsad omfattning. Utskottet kan dock inte ställa sig bakom yrkandet om att ersättning skall kunna utgå enligt vilken procentsats som helst mellan 25 och 100 %. En sådan ordning skulle innebära svårigheter vid själva bedömningen av graden av nedsättning i arbetsförmågan och dessutom medföra ett alltför stort merarbete för försäkringskassan. Utskottet avstyrker motionens yrkande 1.

Tidsbegränsad aktivitetsersättning och aktiviteter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om dels att aktivitetsersättning skall utges för personer i åldrarna 19–29 år och vara tidsbegränsad, dels att den som studerar på grundskole- eller gymnasienivå skall ha rätt till hel sådan ersättning utan att arbetsförmågan prövas och dels att försäkringskassan skall undersöka om och ha ansvar för att den försäkrade kan delta i aktiviteter. Riksdagen avslår samtidigt motionsyrkanden om tidsbegränsning, studier under

tid med ersättning, den enskildes och god mans deltagande vid planeringen av aktiviteter, de särskilda medlen samt en övergångsperiod från aktivitets- till sjukersättning.

Jämför reservationerna 7 (mp), 8 (fp), 9 (m) och 10 (kd, mp).

Propositionen

I propositionen föreslås att personer i åldrarna 19–29 år som av medicinska skäl har nedsatt arbetsförmåga med minst en fjärdedel skall ha rätt till aktivitetsersättning tidigast fr.o.m. den 1 juli det år 19-årsdagen infaller, om nedsättningen kan antas bli bestående under minst ett år. Ersättningen skall kunna betalas ut under högst tre år i taget, dock längst t.o.m. månaden före den månad då den försäkrade fyller 30 år.

Vidare föreslås att en försäkrad som på grund av funktionshinder inte har avslutat sin utbildning på grundskole- eller gymnasienivå skall ha rätt till hel aktivitetsersättning under den tid denna skolgång varar utan att hans eller hennes arbetsförmåga prövas.

I propositionen anförts att åldersgränsen för aktivitetsersättningen bör kopplas till den tidpunkt då förvärvsarbete i praktiken normalt sett förekommer. Detta är i regel då den grundläggande skolutbildningen är avslutad, dvs. det år den försäkrade fyller 19 år. I propositionen anförts att aktivitetsersättningen skall stimulera till aktivitet utan att den ekonomiska tryggheten påverkas. För att i möjligaste mån kunna tillvarata den unges möjligheter till utveckling och arbete i ungdomsåren föreslås således att aktivitetsersättning bör kunna beviljas längst till dess en försäkrad fyller 30 år och alltid vara tidsbegränsad till längst tre år.

När det gäller förslaget om rätt till hel aktivitetsersättning under skolgång anförts i propositionen att aktivitetsersättningen skall både stimulera och ge personer med funktionshinder möjlighet att skaffa sig en grundläggande utbildning. Utbildningen i specialskolan omfattar tio år. Till detta kommer att gymnasieskolan för elever med funktionshinder i regel omfattar minst fyra år. Aktivitetsersättning bör därför, enligt propositionen, utan prövning av arbetsförmågan kunna utges till funktionshindrade personer under hela den tid som åtgår för att inhämta grundläggande kunskaper t.o.m. gymnasienivå, oavsett i vilken skolform dessa kunskaper inhämtas. Ett klart samband mellan funktionshindret och behovet av förlängda studier skall krävas.

Av propositionen framgår att ett stort antal remissinstanser har förordat att aktivitetsersättning skall kunna utges även vid eftergymnasiala studier. Regeringen som anges ha förståelse för dessa synpunkter är dock inte nu beredd till ett ställningstagande. Frågan kräver utredning och en samlad bedömning, inte minst mot bakgrund av att studiestödssystemet har reformerats.

Försäkringskassan skall, enligt förslagen i propositionen, i samband med att den beslutar om att bevilja en försäkrad aktivitetsersättning, undersöka om han eller hon under den tid ersättningen utges kan delta i aktiviteter som kan

antas ha en gynnsam inverkan på sjukdomstillståndet eller den fysiska eller psykiska prestationsförmågan.

I propositionen anförts att aktiviteterna har till syfte att öka förutsättningarna för att förbättra arbetsförmågan. Många gånger kan det vara fråga om habilitering eller rehabilitering i vid bemärkelse, där det inte nödvändigtvis behöver handla om omedelbart arbetslivsinriktade åtgärder. Aktiviteterna kan åtminstone inledningsvis avse att ge stöd för den enskilde att lära sig hantera sin sjukdom eller funktionshinder i vardagen. Det kan röra sig om olika typer av medicinska habiliteringsåtgärder som mer eller mindre är inriktade på att förbättra det medicinska tillståndet. Det kan också innefatta att på egen hand eller på annat sätt utveckla olika förmågor, kunskaper och färdigheter, t.ex. genom att delta i föreningsliv, eller att ägna sig åt någon hobby eller konstnärlig verksamhet. I andra fall kan det vara fråga om att i första hand ägna sig åt sådant som kan betraktas som mer direkt arbetslivsinriktat, exempelvis grundläggande utbildning eller olika slag av kontakt med arbetslivet.

Om den försäkrade kan delta i aktiviteter, skall försäkringskassan i samråd med honom eller henne utarbeta en plan för sådana aktiviteter och därvid i möjligaste mån tillgodose den försäkrades önskemål. Försäkringskassan föreslås även ansvara för att dels de planerade aktiviteterna kommer till stånd, dels samordna de insatser som behövs och dels se till att åtgärder vidtas för att underlätta för den försäkrade att delta i aktiviteterna.

För att aktiviteterna skall ge goda resultat måste den enskilde vara motiverad att genomföra dessa. I propositionen föreslås därför att det inte skall ställas krav på deltagande i aktiviteter för att kunna bli beviljad aktivitetsersättning. Försäkringskassan skall i stället vara skyldig att erbjuda dem som beviljas aktivitetsersättning möjlighet att delta i aktiviteter. Planeringen av aktiviteterna skall ske i samråd med den försäkrade. Ett samråd syftar till att ge aktiviteterna större möjligheter att bli framgångsrika, men även till att tillgodose kravet på respekt för individens integritet och självbestämmande. I propositionen anförts att t.ex. en god man eller någon annan som har god inblick i den försäkrades förhållanden kan behöva delta vid ett sådant samråd.

Särskild ersättning skall kunna utges för kostnader som uppstår för den försäkrade i anledning av de aktiviteter som han eller hon deltar i. Närmare föreskrifter för vilka typer av kostnader som i detta sammanhang skall anses utgöra kostnad för den försäkrades deltagande i aktiviteten bör lämpligen meddelas av regeringen eller Riksförsäkringsverket.

Motioner

I motion 2000/01:Sf35 av Kerstin-Maria Stalin och Barbro Feltzing (mp) anförts att regeln om att aktivitetsersättning skall kunna lämnas ut under längst tre år i taget är krånglig och kränkande för den funktionshindrade. Vid varje omprövning borde man i stället för att kontrollera den försäkrade göra en utvärdering av såväl försäkringstagare som myndighet. Tillkännagivanden om detta begärs i yrkandena 7 och 14.

Några motioner tar upp frågan om möjligheten att studera under tid med sjukersättning eller aktivitetsersättning.

I motion 2000/01:Sf35 av Kerstin-Maria Stalin och Barbro Feltzing (mp) anförs att förslaget om att studieavbrott skall godkännas endast om avbrottet går att härleda direkt till själva funktionshindret är alltför snävt. Motionärerna anser att även sociala eller psykologiska pålagringar bör beaktas. Vidare anser motionärerna att aktivitetsersättning bör kunna utges vid högskolestudier. I yrkandena 8 och 9 begärs tillkännagivanden härom.

Ulf Nilsson m.fl. (fp) begär i motion 2000/01:Ub25 yrkande 13 ett tillkännagivande om att förtidspensionärer skall ges vidgade möjligheter att studera med bibehållen förtidspension. Motionärerna anser att studier kan vara en väg tillbaka till ett aktivt yrkesliv och anför att det i dag inte är ovanligt att förtidspensionärer, till följd av regelverket, avstår från vuxenutbildning.

Ett flertal motionsyrkanden gäller frågan om den enskildes deltagande vid planeringen av aktiviteter under tid med aktivitetsersättning.

I motion 2000/01:Sf32 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 5 ett tillkännagivande om att den enskilde bör ges stor delaktighet vid upprättandet av den individuella plan som skall utarbetas vid beslut om aktivitetsersättning.

Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) anför i motion 2000/01:Sf34 att det tydligt måste framgå att den enskilde skall ha ett avgörande inflytande på val av aktivitet. Motionärerna anser att det är mycket viktigt att se till varje enskild persons integritet och rätt till självbestämmande samt personliga förutsättningar. Vidare anser motionärerna att en god man, om sådan finns, skall få delta i arbetet med att samordna aktiviteterna. I yrkandena 2 och 3 begärs tillkännagivanden om det anförda.

I motion 2000/01:Sf35 av Kerstin-Maria Stalin och Barbro Feltzing (mp) anförs att det inte är arbetslinjen i sig som är det viktigaste, det är rätten till ett arbete som passar varje persons möjligheter och förmågor som är det primära. Motionärerna anför vidare att det skall vara möjligt att slippa aktiveringen och få ersättning ändå. Enligt motionärerna kan det finnas personer som lider så av att pressas till ett förvärvsarbete att ersättning utan aktivitet är fullt berättigad. Vidare anser motionärerna att aktivitetsgarantin skall utformas som en rättighet till hjälp för den enskilde och som en skyldighet för försäkringskassan. Den enskilde skall ha rätt till aktivitet utifrån egna behov, kunskap och intresse. I yrkandena 1–3 begärs tillkännagivanden härom.

Margit Gennser m.fl. (m) begär i motion 2000/01:Sf31 ett tillkännagivande om att aktivitetsgarantin bör utformas på ett sådant sätt att den enskildes övergång från aktivitetsgaranti till sjukersättning vid 30 års ålder inte sker alltför abrupt, utan kan förlängas vid behov. I motionen anförs att den enskilde och försäkringskassan bör ha möjlighet att ta hänsyn till att individuella behov av hjälp till ett stimulerande liv kan behövas under en längre övergångsperiod.

I motion 2000/01:Sf30 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) anförs att de enskildas inflytande över val av aktiviteter och de ekonomiska medlen för

deltagande i dessa bör ökas. Motionären anser att det finns behov av en modell där den enskilde själv får förfoga över de särskilda medel som erfordras för deltagande i de aktiviteter som han eller hon önskar. De valda aktiviteterna och kostnaderna bör därefter kunna anmälas till kassan. I yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om detta.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är angeläget att försäkringen vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga verkar för aktivitet och inte ett passivt förhållningssätt. Detta gäller inte minst för yngre personer. Utskottet välkomnar därför förslaget om aktivitetsersättning, för personer upp till 30 års ålder, liksom förslaget om att unga personer som behöver förlängd skolgång på grund av ett fysiskt eller psykiskt funktionshinder skall få hel ersättning t.o.m. gymnasienivå, utan att arbetsförmågan provas.

För att i möjligaste mån kunna tillvarata den unges möjligheter till utveckling och arbete i ungdomsåren, föreslås aktivitetsersättningen bli tidsbegränsad till längst tre år. Därefter skall en förnyad prövning av rätten till ersättning i förekommande fall ske. Eftersom avsikten är att försäkringskassan skall följa den unge personens utveckling under perioden med aktivitetsersättning bör kassan, enligt utskottets mening, när en period löper ut kunna bedöma i vilken omfattning det krävs kompletterande uppgifter inför ett nytt beslut om aktivitetsersättning. I detta sammanhang vill utskottet understryka att försäkringskassan, vid varje ny prövning av om rätt till aktivitetsersättning föreligger, skall grunda sin bedömning enbart på i vilken grad arbetsförmågan är nedsatt och därvid inte i onödan skapa oro för den enskilde inför framtida möjligheter till ersättning. Detta innebär bl.a. att kassan inte kan grunda sitt ersättningsbeslut enbart på i vilken omfattning den enskilde deltagit i aktiviteterna. Utskottet utgår även från att prövningen sker i god tid före det att en ersättningsperiod löper ut.

Utskottet tillstyrker propositionen i dessa delar och avstyrker motion Sf35 yrkandena 7 och 14.

Enligt propositionen skall försäkrade i åldern 19–29 år som till följd av funktionshinder inte har avslutat sin utbildning på grundskole- och gymnasienivå, oavsett skolform, ha rätt till hel aktivitetsersättning utan att arbetsförmågan provas i särskild ordning. Utskottet delar regeringens bedömning att denna ersättning endast bör utges om det finns ett direkt samband mellan behovet av förlängda studier och ett klart påvisat funktionshinder. Utskottet kan inte förorda ett rent försörjningsstöd som utgår vid förlängd studietid beroende på andra orsaker, t.ex. sociala problem, skoltrötthet och liknande.

Beträffande motionsyrkanden om att aktivitetsersättning skall kunna utges även vid eftergymnasiala studier delar utskottet regeringens bedömning att frågan, inte minst mot bakgrund av att studiestödssystemet nyligen har reformerats, behöver utredas och en samlad bedömning göras. Vid en sådan bedömning bör en avvägning göras mellan å ena sidan möjligheten att finansiera studier inom ramen för ohälsöförsäkringen och å andra sidan hur övriga stu-

derande klarar försörjningen under studietiden. Frågan är också om ett eventuellt ökat ansvar på försäkringen bör medföra en motsvarande skärpning av kraven på den enskilde att ställa om sig för att uppnå egen försörjning genom arbete. I detta sammanhang kan även nämnas att rehabiliteringsåtgärder kan innefatta studier, under vissa förutsättningar. Den arbetslivsinriktade rehabiliteringen enligt 22 kap. AFL kommer fortsatt att gälla även för den som har sjuk- eller aktivitetsersättning. Utskottet förutsätter att regeringen kommer att bereda frågan vidare och återkomma med förslag.

Utskottet avstyrker med det anförda motionerna Sf35 yrkandena 8 och 9 samt Ub25 yrkande 13.

När det gäller aktiviteter under tid med aktivitetsersättning anser utskottet, i likhet med regeringen, att försäkringskassan skall ansvara för att den försäkrade ges möjlighet att delta i aktiviteter som kan antas ha en gynnsam inverkan på sjukdomstillståndet eller den fysiska eller psykiska prestationsförmågan. En plan, som i möjligaste mån tillgodoser den försäkrades önskemål, skall upprättas i samråd med den försäkrade. För kostnader som uppstår på grund av aktiviteterna skall särskild ersättning kunna utges. Dessa kostnader kan avse, inte bara resekostnader, kursavgifter eller kostnader för studiematerial, utan även t.ex. anmälningssavgifter och kostnader för arbetsmaterial till den del de inte ersätts inom ramen för andra ersättningssystem.

Beträffande den försäkrades medverkan till att klarlägga behovet av eller delta i aktiviteter för att erhålla eller behålla rätten till aktivitetsersättning anser utskottet i likhet med regeringen att sådana krav inte skall ställas. I stället skall försäkringskassan vara skyldig att erbjuda dem som beviljas aktivitetsersättning möjlighet att delta i aktiviteter. Det betyder att om den försäkrade önskar utnyttja försäkringskassans erbjudande skall kassan tillsammans med den försäkrade, utifrån dennes behov, önskemål och förutsättningar, planera och samordna lämpliga aktiviteter som personen kan tänka sig att ägna sig åt.

Utskottet anser att det är rimligt att försäkringskassan vid slutet av en sista period med aktivitetsersättning överväger vad en övergång till sjukersättning kan innebära för den enskilde. En fungerande aktivitet bör inte avbrytas abrupt. I vissa fall kanske det är lämpligt att aktiviteten fortgår även efter 30 års ålder. Den särskilda ersättningen enligt 7 kap. 6 § AFL utges emellertid bara för kostnader som uppstår med anledning av aktiviteter enligt 5 § samma kapitel. Utskottet vill i detta sammanhang dock peka på att åtgärder i rehabiliteringssyfte, enligt 22 kap. AFL, och reglerna för särskilt bidrag härför fortsatt skall gälla för den som uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning.

Motionerna Sf32 yrkande 5, Sf34 yrkandena 2 och 3, Sf35 yrkandena 1–3, Sf31 och Sf30 yrkande 1 får anses i huvudsak tillgodosedda med det anförda. Utskottet tillstyrker propositionens förslag och avstyrker motionerna.

Garantiersättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om att garantiersättningen skall vara beroende av försäkringstid och att det skall krävas dels minst tre års försäkringstid för rätt till ersättning, dels 40 års försäkringstid i Sverige för rätt till oavkortad ersättning. Garantinivån skall vara åldersberoende och densamma för gifta som ogifta. För den som är 30 år och äldre skall garantinivån vara 2,40 prisbasbelopp. Riksdagen avslår därmed motionsyrkanden om dels en kortare kvalifikationstid, dels att oavkortad ersättning skall utgå efter kortare tid än 40 år och dels en höjd garantinivå.

Jämför reservationerna 11 och 12 (c).

Kvalifikationskrav och försäkringstid

Propositionen

I propositionen anförts att garantiersättningen bör vara beroende av försäkringstid och att det bör krävas en längre tids anknytning till Sverige för rätt till oavkortad garantiersättning. De föreslagna reglerna för garantiersättning kommer därmed att i huvudsak motsvara vad som nu gäller för folkpension i form av förtidspension och för garantipension i ålders- och efterlevandepensionssystemen.

För att garantiersättning inte skall behöva betalas ut med mycket små belopp, och med hänsyn till värdet av så enhetliga regler som möjligt för de olika grundskydden, föreslår regeringen att samma kvalifikationsregel som gäller för garantipension även skall gälla för att kvalificera sig för garantiersättning.

Regeringen föreslår således att det skall krävas en försäkringstid om minst tre år. Den försäkrade skall ha rätt till oavkortad garantiersättning om han eller hon kan tillgodoräknas minst 40 års försäkringstid i Sverige. Är försäkringstiden kortare än 40 år skall garantinivån avkortas med 1/40 för varje år som saknas.

När det gäller beräkning av faktisk försäkringstid föreslås att tiden i Sverige från och med det år den försäkrade fyller 16 år till och med året före försäkringsfallsåret skall tillgodoräknas. Den tid som tillgodoräknas är den under vilken en person skall anses ha varit bosatt i Sverige enligt 2 kap. SofL och även tid under vilken en person före tidpunkten för bosättningen oavbrutet har vistats i Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd. Därutöver gäller, liksom enligt nuvarande regler, att flyktingar och övriga skyddsbehövande enligt 3 kap. 2 och 3 §§ utlänningslagen (1989:529) skall, för tid före ankomsten till Sverige, tillgodoräknas försäkringstid i hemlandet från och med 16 års ålder i förhållande till det antal år som de har tillgodoräknats faktisk försäkringstid i Sverige.

Vid beräkningen skall det bortses från tid för vilken den försäkrade, vid bosättning i Sverige, har rätt till sådan invaliditetsersättning från det andra landet som inte skall ligga till grund för beräkningen av garantiersättning.

Som försäkringstid skall enligt propositionen även kunna tillgodoräknas tid från och med det år då försäkringsfallet inträffade till och med det år då den försäkrade fyller 64 år, s.k. framtida försäkringstid. En försäkrad får tillgodoräkna sig all framtida försäkringstid om han eller hon har varit bosatt i Sverige minst fyra femtedelar av den tid som beräknas från och med det år då den försäkrade fyller 16 år till och med året före försäkringsfallet. För den som varit bosatt här kortare tid än fyra femtedelar av den möjliga tiden skall proportionering göras på visst sätt.

Om försäkringsfallet har inträffat före ingången av det år den försäkrade fyllde 18 år föreslås att försäkringstiden i stället skall kunna beräknas på följande sätt. Svenska medborgare får räkna alla år mellan 16 och 64 år som försäkringstid. Detta gäller under förutsättning att den försäkrade inte anses ha varit bosatt utomlands efter fyllda 16 år fram till beviljandet av sjuk- eller aktivitetsersättningen. Om han eller hon har varit bosatt utomlands under nämnda period bortses från dessa år. För utländska medborgare skall efter fem års bosättning i Sverige samma beräkning gälla som för svenska medborgare. Dessa fem år kan även ligga före 16-årsåret.

Endast hela antal månader med försäkringstid skall beaktas vid sammanräkningen. Den sammanlagda försäkringstiden för garantiersättning skall sättas ned till närmaste hela antal år.

Motioner

I motion 2000/01:Sf32 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) anfördes att den föreslagna kvalificeringstiden på tre år för rätt till garantiersättning inte uppfyller de krav som bör ställas på ett trygghetssystem, i en internationaliserad värld med ökad rörlighet. I yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om en kortare kvalificeringstid.

Kerstin-Maria Stalin och Barbro Feltzing (mp) anför i motion 2000/01:Sf35 att kravet på försäkringstid i Sverige under minst tre år utesluter funktionshindrade invandrare. Detta förhållande är enligt motionärerna mycket otillfredsställande, faktiskt diskriminerande. Motionärerna kritiserar att det för rätt till garantiersättning skall krävas minst tre års försäkringstid och att det för rätt till oavkortad ersättning skall krävas 40 års försäkringstid. I yrkandena 6 och 11 begärs tillkännagivanden härom.

Utskottets ställningstagande

Vid utformningen av grundskyddsdelen i det framtida försörjningsstödet för långvarig eller varaktig nedsättning av arbetsförmågan har olika modeller diskuterats. Utskottet delar regeringens bedömning att ett grundskydd som görs oberoende av försäkringstid skulle medföra alltför långtgående ekonomiska åtaganden för Sverige. Enligt utskottets mening bör därför garantier-

sättningen, på samma sätt som grundskyddet i ålderspensionssystemet och för vuxna efterlevande, göras beroende av försäkringstiden. Garantiersättningen kommer därmed att vara exportabel inom EU/EES-området, enligt förordning 1408/71.

Som utskottet konstaterat tidigare bör för rätt till garantiersättning krävas att den försäkrade är bosatt i Sverige vid tidpunkten för försäkringsfallet och senare. Utskottet delar regeringens bedömning att det för rätt till oavkortad garantiersättning skall krävas 40 års försäkringstid i Sverige. För att undvika att alltför små belopp betalas ut bör minst tre års försäkringstid i Sverige krävas för rätt till garantiersättning. Med stöd av den s.k. sammanläggningsprincipen kan försäkringstid från annat EU/EES-land tillgodoräknas. Minst ett års bosättning i Sverige krävs dock. Utskottet vill här peka på, och som även framgått av tidigare avsnitt, att regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag avseende försörjningsstöd till de grupper som på grund av kravet på försäkringstid i Sverige inte får någon eller endast en mycket låg garantiersättning. Detta försörjningsstöd kommer bl.a. att beröra invandrade personer som fått uppehållstillstånd av humanitära skäl eller invandrade personer som har nedsatt arbetsförmåga redan när de kommer till Sverige.

Med det anförda tillstyrker utskottet propositionen i dessa delar och avstyrker motionerna Sf32 yrkande 4 och Sf35 yrkandena 6 och 11.

Garantinivån

Propositionen

I propositionen föreslås att en försäkrad som saknar eller har låg inkomstrelaterad ersättning skall ha rätt till garantiersättning upp till en viss garantinivå, 2,40 prisbasbelopp (motsvarar ett årsbelopp om 88 560 kronor för 2001). För försäkrade i åldrarna 19–29 år skall garantinivåns storlek vara åldersberoende. Denna nivå skall motsvara 2,10 prisbasbelopp per år för den som är under 21 år, 2,15 prisbasbelopp för den som är 21 eller 22 år, 2,20 prisbasbelopp för den som är 23 eller 24 år, 2,25 prisbasbelopp för den som är 25 eller 26 år, 2,30 prisbasbelopp för den som är 27 eller 28 år samt 2,35 prisbasbelopp för den som har fyllt 29 år.

I propositionen anføres att det är rimligt att grundskyddet för den som i arbetsför ålder drabbas av medicinskt orsakad arbetsförmåga är högre än vad som gäller för ålderspensionärer. Garantinivån i sjukersättningssystemet bör därför vara högre än basnivån i garantipensionen. I propositionen anges vidare att många av de unga som blir berättigade till aktivitetsersättning på garantinivå även kommer att kunna få kompletterande socialförsäkringsförmåner – inte bara för sina bostadskostnader – utan även för merkostnader föranledda av sjukdom eller funktionshinder.

Anställda som beviljas förtidspension omfattas ofta av kollektivavtalade förmåner som komplement till den allmänna försäkringen. I propositionen

föreslås att eventuell avtalsersättning inte skall avräknas mot garantiersättning.

I propositionen föreslås att garantinivån skall vara densamma för gifta och ogifta personer.

Motion

I motion 2000/01:Sf32 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 3 en höjd garantinivå som på ett bättre sätt ger förutsättningar för mottagaren att klara sig utan ytterligare försörjningsstöd.

Utskottets ställningstagande

Yngre personer har, på grund av studier eller den tid det tar att etablera sig på arbetsmarknaden, ofta en lägre ekonomisk standard än äldre. Enligt utskottets mening är det rimligt att garantinivån anknyter till de inkomstförhållanden och den levnadsstandard som gäller för personer i motsvarande ålder som inte har drabbats av långvarigt nedsatt arbetsförmåga. Utskottet anser därför att garantinivån i garantiersättningen skall vara beroende av den försäkrades ålder. Ersättningen skall vara 2,10 prisbasbelopp upp till 21 års ålder och därefter öka till 2,40 prisbasbelopp för den som fyllt 30 år eller är äldre.

En nivå på 2,40 prisbasbelopp ger en garantinivå i sjukersättningssystemet som är högre än basnivån i garantipensionen. Enligt utskottets uppfattning är det rimligt att grundskyddet för den som i arbetsför ålder drabbas av medicinskt orsakad arbetsoförmåga är högre än vad som gäller för ålderspensionärer. Utskottet kan också konstatera att den som är berättigad till sjuk- eller aktivitetsersättning på garantinivå även kan få kompletterande socialförsäkringsförmåner i form av bostadsstöd och ersättning för merkostnader föranledda av sjukdom eller funktionshinder. Inte heller skall en eventuell avtalsförsäkring avräknas mot garantiersättningen.

Utskottet tillstyrker med det anförda propositionen i dessa delar och avstyrker motion Sf32 yrkande 3.

Vilande sjukersättning eller aktivitetsersättning vid förvärvsarbete

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om att reglerna om vilande förtidspension skall gälla på motsvarande sätt för den som uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning. För den som uppbär aktivitetsersättning skall dock ingen prövning av arbetsförmågan göras under hela den tid som ett beslut om aktivitetsersättning omfattar. Riksdagen avslår samtidigt ett motionsyrkande om att möjligheten till vilande ersättning även skall omfatta tid med studier.

Jämför reservation 13 (kd).

Propositionen

I propositionen föreslås att nuvarande regler om vilande förtidspension på motsvarande sätt skall gälla för sjuk- och aktivitetsersättning.

För en försäkrad som får aktivitetsersättning och som prövar att förvärvs-arbeta föreslås emellertid gälla, till skillnad från nu gällande regler, att han eller hon skall kunna få ha aktivitetsersättningen vilande under återstoden av den period som den beviljats för, utan att den då uppvisade arbetsförmågan får läggas till grund för indragning eller minskning av ersättningen. Denna tid är annars maximerad till ett år.

Motion

Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) anför i motion 2000/01:Sf34 yrkande 6 att syftet med vilandereglererna är att den försäkrade skall våga pröva att arbeta. Motionärerna anser att liknande regler skulle kunna införas med syftet att den försäkrade skall våga pröva att studera. I motionen begärs ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning om vilanderegler vid studier.

Utskottets ställningstagande

Som ett första steg mot ett reformerat system för ersättning vid medicinskt grundad långvarig nedsättning av arbetsförmågan infördes från den 1 januari 2000 bestämmelser om vilande förtidspension. Reglerna syftar till att underlätta för den som är långvarigt arbetsoförmögen att pröva att åter gå ut i arbetslivet utan att riskera sin försörjning. Utskottet delar regeringens bedömning att nuvarande regler om vilande förtidspension bör gälla på motsvarande sätt för den som uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning. För den som uppbär aktivitetsersättning bör dock ingen prövning av arbetsförmågan göras under hela den tid som ett beslut om aktivitetsersättning omfattar. Detta innebär att ersättningen inte får dras in eller sättas ned på grund av eventuellt uppvisad förbättrad arbetsförmåga, under en i vissa fall längre period än ett år som i övrigt gäller för den som har sjukersättning. Utskottet tillstyrker propositionen i dessa delar.

När det gäller studier under tid med sjukersättning eller aktivitetsersättning kan utskottet inte förorda en ordning där ersättningen skall kunna göras vilande under studietiden. Utskottet vill här peka på att enligt de föreslagna reglerna om aktivitetsersättning skall hel sådan ersättning utges vid studier på grundskole- och gymnasienivå utan att någon prövning av den försäkrades arbetsförmåga görs. Ersättningen kommer således i dessa fall att utgöra ett rent försörjningsstöd för funktionshindrade som genomgår grundläggande utbildning till och med gymnasienivån. Utskottet kan också konstatera att det i dag finns en möjlighet till utbildning/studier som rehabiliteringsåtgärd med bibehållen ersättning från försäkringen. Den arbetslivsinriktade rehabiliteringen siktar till att återge den försäkrade hans eller hennes möjligheter att åter klara sin försörjning.

Utskottet avstyrker med det anförda motion Sf34 yrkande 6.

Höjda åldersgränser för vårdbidrag och handikappersättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om att rätten till vårdbidrag för föräldrar till barn upp till 16 års ålder skall utsträckas till att gälla längst till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år och att en motsvarande höjning av den nedre åldersgränsen för rätt till handikappersättning görs. Riksdagen avslår samtidigt ett motionsyrkande om sambandet mellan assistansersättning och vårdbidrag.

Propositionen

Regeringen föreslår att rätten till vårdbidrag för föräldrar till barn upp till 16 års ålder skall utsträckas till att gälla längst till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år.

I propositionen anförs att en höjning av den övre åldersgränsen för vårdbidrag kan sägas bättre anknyta till det särskilda vårdnadsansvar som enligt föräldrabalkens regler åvilar föräldrarna fram till dess att barnet blir myndigt vid 18 års ålder och till den förlängda underhållsskyldigheten vid viss skolgång.

Av propositionen framgår att för de unga personer som beviljats assistansersättning kan vårdbidraget till skillnad från förtidspensionen komma att reduceras eller dras in på grund av reglerna om omprövning av vårdbidrag vid ändrade förhållanden.

Flyttas åldersgränsen för vårdbidrag fram behövs en motsvarande höjning av åldersgränsen för rätt till handikappersättning för att inte dessa två ersättningsformer skall sammanfalla. Alla de merkostnader som kan grunda rätt till handikappersättning bör därför enligt propositionen kunna ersättas genom vårdbidrag i form av en skattefri merkostnadsdel eller merkostnadsersättning. Regeringen föreslår att åldersgränsen för rätt till handikappersättning skall höjas i motsvarande mån och därmed inträda tidigast fr.o.m. andra kalenderhalvåret det år en person fyller 19 år. Rätt till handikappersättning skall prövas på nytt i samband med beslut om sjuk- eller aktivitetsersättning.

Motion

Marietta de Pourbaix-Lundin (m) anför i motion 2000/01:Sf30 yrkande 2 att förslaget innebär en försämring genom att ett vårdbidrag kan minskas eller dras in då barn och ungdomar beviljas personlig assistans. Rätten till personlig assistans påverkas dock inte enligt motionären av ett beslut om förtidspension. I motionen begärs ett tillkännagivande om behovet av att noga följa hur dessa familjers ekonomi påverkas samt att regeringen vid behov bör återkomma med förslag till åtgärder.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har i tidigare avsnitt tillstyrkt förslaget om att den nedre åldersgränsen för ersättning vid långvarig eller varaktig nedsättning av arbetsförmågan flyttas fram till halvårsskiftet det år en försäkrad fyller 19 år, eftersom det är först i den åldern som det allmänt sett framstår som sannolikt att en ung person kan försörja sig långsiktigt genom arbete. Som en följd härav bör enligt utskottets mening den tid under vilken vårdbidrag kan utgå till föräldrarna utsträckas till längst halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år. Vårdbidraget avser ersättning för tillsyns- och vårdkostnader samt ersättning för merkostnader. Åldersgränsen för rätt till handikappersättning bör höjas i motsvarande mån så att dessa två ersättningar inte sammanfaller. Enligt utskottets mening bör alla de merkostnader som kan grunda rätt till handikappersättning kunna ersättas genom vårdbidrag i form av en skattefri merkostnadsdel eller merkostnadsersättning.

Utskottet vill här peka på att vårdbidraget, som med förslaget avser att täcka även eventuella merkostnader på grund av sjukdomen eller funktionsnedsättningen, utgår till den unges föräldrar. Motsvarande ersättning för merkostnader utgår i dag som handikappersättning till den unge. Förslagen i propositionen kan således komma att medföra att en ung person som inte sammanlever med någon av sina föräldrar, de kanske inte ens är i livet, inte kan få ersättning för merkostnader till följd av sitt funktionshinder. Utskottet utgår från att regeringen beaktar det anförda och att en acceptabel lösning kan utformas i den fortsatta tillämpningen av de olika regelsystemen, i dessa situationer.

Enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade skall personer som omfattas av lagen ha rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Sådant särskilt stöd kan vara bl.a. biträde av personlig assistent eller assistansersättning enligt lag (1993:389) om assistansersättning. Enligt utskottets mening bör de i propositionen föreslagna höjda åldersgränserna inte ändra bedömningen av rätten till stöd och service enligt dessa lagar. En förälder till ett funktionshindrat barn har enligt lagen om handikappersättning och vårdbidrag rätt till bl.a. ersättning för tillsyns- och vårdkostnader i form av vårdbidrag. Vårdbidraget skall omprövas om ändrade förhållanden har inträffat som påverkar behovet.

Utskottet utgår från att regeringen följer upp effekterna av de föreslagna lagändringarna och återkommer till riksdagen med en utvärdering och eventuella förslag.

Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag till lag om ändring i lagen om handikappersättning och vårdbidrag och avstyrker motion Sf30 yrkande 2.

Omvandling av förtidspension till förmån enligt sjukersättningssystemet

Omvandling som en engångsinsats och särskilda regler för försäkrade i åldern 16–29 år

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag

- att omvandlingen av förtidspension och sjukbidrag till sjukersättning och tidsbegränsad sjukersättning skall ske vid ett tillfälle,
- att en försäkrad i åldern 16–29 år skall få förtidspensionen eller sjukbidraget omvandlade till sjukersättning respektive tidsbegränsad sjukersättning samt
- att tidsbegränsad sjukersättning får beviljas för en försäkrad som är född 1984 eller senare och som hade rätt till sjukbidrag för december 2002 även efter ikraftträdandet, dock inte längre än t.o.m. juni månad det år då han eller hon fyller 19 år.

Propositionen

De flesta förtidspensioner som utges vid ikraftträdandet av det nya ersättningssystemet kan förväntas ha upphört inom en 15-årsperiod. Emellertid kan det enligt regeringen ändå finnas personer som har förtidspension vid ikraftträdandet och som fortfarande har kvar rätt till ersättning 2051. Att under en tidsrymd om nära 50 år hantera två parallella system för ersättning vid långvarig eller varaktig arbetsoförmåga får anses vara alltför betungande från såväl administrativ som kostnadsmässig synpunkt. Regeringen föreslår därför att omvandlingen av förtidspensioner och sjukbidrag till förmåner enligt sjukersättningssystemet skall ske vid ett tillfälle för varje person. Enligt riktlinjepropositionen (prop. 1997/98:111) skall omvandlingen av förtidspensionerna till förmåner enligt sjukersättningssystemet göras så att den försäkrades ekonomiska situation behålls i princip oförändrad.

Regeringen anser att den som har beviljats förtidspension eller sjukbidrag inte heller i andra avseenden bör få försämrade villkor på grund av systemförändringen och föreslår därför att försäkrade i åldern 16–29 år, som vid utgången av december 2002 uppbär förtidspension eller sjukbidrag, skall få förmånen omvandlade till en sjukersättning eller en tidsbegränsad sjukersättning.

Förslaget medför att de regler om åldersrelaterad garantinivå, som gäller för den aktuella åldersgruppen, inte skall gälla för dem som på detta sätt får sin förmån omvandlad till sjukersättning. Förslaget medför även att den som har beviljats förtidspension i fortsättningen skall ha rätt till sjukersättning tills vidare, dvs. ersättningstiden skall inte vara begränsad till som längst tre år. Inte heller blir reglerna om särskilda aktiviteter tillämpliga för den som uppbär sjukersättning. Däremot kommer enligt regeringen den åldersrelaterade garantinivån att gälla när tiden för en tidsbegränsad sjukersättning löper ut.

Den antagandeinkomst som bestämts med ledning av det ursprungliga underlaget kommer dock att vara densamma så länge förmånen beviljas i oavbruten följd.

En särskild fråga är vad som skall ske med de försäkrade som uppbär sjukbidrag och som vid omvandlingen inte har fyllt 19 år. Det kan inträffa att den tidsbegränsade sjukersättning han eller hon har fått vid omvandlingen löper ut före den 1 juli det år han eller hon fyller 19 år. Utan någon särskild bestämmelse skulle en sådan försäkrad, trots att de medicinska förutsättningarna är uppfyllda, inte ha rätt till aktivitetserättning på grund av ålderskravet. En sådan konsekvens är enligt regeringens mening inte acceptabel. Därför föreslås en övergångsbestämmelse med innebörd att en sådan försäkrad efter ikraftträdandet skall kunna beviljas en ny period av tidsbegränsad sjukersättning. Dock inte längre än t.o.m. juni månad det år han eller hon fyller 19 år. Därefter kommer vederbörande att kunna få aktivitetserättning.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att förslaget om de särskilda reglerna för personer i åldern 16–29 år innebär att en ung person, som tidigare inte har haft några inkomster och som vid ikraftträdandet uppbär ett tidsbegränsat sjukbidrag, efter omvandlingen till sjukersättning torde få i princip oförändrad ersättning så länge den tidsbegränsade förmånen består. Detta beror på att sjukersättningen efter omvandlingen baseras på garantinivån 2,40 prisbasbelopp. Om den försäkrade därefter beviljas fortsatt ersättning enligt de nya sjukersättningsreglerna, nu i form av aktivitetserättning, kan däremot ersättningen bli lägre. Är personen i fråga t.ex. 19 år när aktivitetserättningen börjar utges kommer ersättningen att motsvara garantinivån 2,10 prisbasbelopp. Först när den försäkrade blir 30 år utges ersättningen – om förutsättningarna härför i övrigt är uppfyllda – åter motsvarande 2,40 prisbasbelopp.

Nu redovisad effekt av de nya reglerna beror på att det är inkomsten vid omvandlingstillfället som garanteras den försäkrade. Vidare kommer omvandlingen att ske vid ett tillfälle för den försäkrade. Så länge den tidsbegränsade förmånen löper kommer ersättning att utges med i princip oförändrat belopp, medan de nya bestämmelserna om en åldersberoende garantinivå träder in när beslut skall fattas om en ny ersättningsperiod. Den antagandeinkomst som bestämts med ledning av det ursprungliga underlaget kommer dock att vara densamma så länge förmånen beviljas i oavbruten följd.

Fördelen med den valda metoden för omvandling är att när väl tidigare förtidspension eller sjukbidrag har omvandlats till förmåner enligt det nya systemet kommer samma regler att gälla för såväl de omvandlade förmånerna som för de förmåner som beviljas senare. Därmed undviker man en ökad kostnad men framför allt den administrativa belastning som det skulle innebära för försäkringskassorna att ha både gamla och nya regler att tillämpa jämsides.

Som redan nämnts skall personer med aktivitetserättning omfattas av de reformerade reglerna för bostadstillägg till pensionärer m.fl. Utskottet förut-

sätter att den som uppbär aktivitetsersättning tillsammans med bostadstillägget kommer att få en ersättning som motsvarar den omvandlade förmånen.

Utskottet tillstyrker med det anförda förslaget att omvandlingen skall ske vid ett och samma tillfälle för varje person liksom förslaget om de särskilda reglerna för försäkrade i åldern 16–29 år.

Beräkning av antagandeinkomst och inkomstrelaterad sjukersättning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag bl.a. om

- att en försäkrad vid ikraftträdandet av sjukersättningssystemet skall få förtidspension eller sjukbidrag i form av ATP omvandlade till en inkomstrelaterad sjukersättning,
- att antagandeinkomsten skall utgöra summan av prisbasbeloppet för 2003 och produkten av detta basbelopp och medelpensionspoängen för beräkningen av ATP,
- att den inkomstrelaterade sjukersättningen skall utgöra 64 % av antagandeinkomsten,
- att antagandeinkomsten skall indexeras enligt samma regler som skall gälla för nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar,
- att garantiersättning skall betalas ut till den som inte får någon inkomstrelaterad sjukersättning eller vars inkomstrelaterade ersättning efter omvandlingen understiger garantinivån,
- att bruttobeloppet av sjukersättning med hjälp av ett justeringsbelopp skall anpassas så att den försäkrades nettoersättning blir i princip densamma efter som före omvandlingen samt
- att den som vid omvandlingen är bosatt utomlands och som är begränsat skattskyldig i Sverige skall kompenseras för värdet av det obeskattade förtidspensionsbeloppet.

Propositionen

Beräkning av antagandeinkomst och inkomstrelaterad sjukersättning

I ATP-systemet beaktas samtliga inkomstår, även år med antagandepoäng, mellan 16 och 64 år. I det nya sjukersättningssystemet skall den inkomstrelaterade ersättningen i stället grundas på de två eller tre högsta bruttoårsinkomsterna inom en ramtid som varierar med den försäkrades ålder. Också grundskyddet i försäkringen ändras – från nuvarande system med folkpension för samtliga och ett pensionstillskott för den som saknar eller har låg ATP – till att utgöra en utfyllnad av den inkomstrelaterade förmånen upp till en viss nivå. För den som inte har någon inkomstrelaterad ersättning utges dock grundskyddet med ersättning motsvarande garantinivån.

ATP utgör den del av förtidspensionen som är direkt inkomstrelaterad. Folkpensionen är inte bara en del av grundskyddet utan utgör också en kom-

pensation för det första prisbasbeloppet av en försäkrads inkomster. Medelpensionspoängen ökad med talet ett och multiplicerad med prisbasbeloppet kan därför sägas motsvara den genomsnittliga årsinkomsten för en försäkrad. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att antagandeinkomsten vid omvandling av förtidspension eller sjukbidrag till inkomstrelaterad sjukersättning skall utgöra summan av det för 2003 gällande prisbasbeloppet och produkten av detta basbelopp och den medelpensionspoäng som legat till grund för beräkningen av ATP.

Vidare föreslås att den inkomstrelaterade ersättningen fastställs genom att antagandeinkomsten multipliceras med 0,64, vilket är den kompensationsnivå som föreslås gälla i sjukersättningssystemet. För partiella förmåner multipliceras antagandeinkomsten dessutom med ersättningsgraden som beror på arbetsförmågans nedsättning.

Beräkning av garantiersättning

Regeringen föreslår att garantiersättningen bestäms utifrån den föreslagna garantinivån 2,4 prisbasbelopp, enligt samma regler som gäller för nybeviljad sjukersättning i form av garantiersättning. För att ersättningen inte skall sänkas för försäkrade som är yngre än 30 år, skall som redan nämnts den föreslagna åldersrelaterade garantinivån inte tillämpas vid omvandlingen av förtidspensionen eller sjukbidraget för dessa försäkrade. Den som vid omvandlingen får en tidsbegränsad sjukersättning skall däremot, när tiden för denna ersättning löper ut, omfattas av de nya reglerna om aktivitetsersättning, vilket då kan innebära en lägre garantinivå.

Beräkning av justeringsbelopp

Utgångspunkten för regeringens överväganden är att förtidspensionerna, efter omvandling till ersättning enligt sjukersättningssystemet, skall ge ett i princip oförändrat nettoutfall jämfört med vad som är fallet med folkpension, ATP och SGA enligt nuvarande regler. Med hänsyn till att SGA skall slopas och förtidspensioner i fortsättningen beskattas som förvärvsinkomster föreslår regeringen att den framräknade sjukersättningen justeras med bruttovärdet av SGA i form av ett justeringsbelopp.

SGA innebär en förmånligare beskattning än det vanliga grundavdraget vid beskattningen, och storleken av denna skatteförmån är beroende av den kommunalskatt som är aktuell för den försäkrade. Den omvandlingsmodell som regeringen föreslår innebär att den kommunalskatt som gäller för den enskilde försäkrade vid omvandlingstidpunkten ingår som en faktor vid beräkningen av bruttovärdet av SGA vid omvandlingen. Denna beräkning föreslås dock endast bli genomförd vid omvandlingstillfället. Förslaget innebär således att ersättningens storlek inte förändras om den försäkrade efter omvandlingen flyttar till en kommun med annan kommunalskatt eller om skatten i den egna kommunen ändras. Vidare kommer personer som är gifta respektive bor i en lågskattekommun vid omvandlingstillfället att missgynnas jäm-

fört med dagens regler om de senare flyttar till en kommun med högre kommunalskatt och/eller skiljer sig. Det motsatta förhållandet kommer att gälla för den som efter omvandlingen får lägre kommunalskatt och/eller gifter sig.

I omvandlingen av förtidspension eller sjukbidrag till sjukersättning ingår ett justeringsbelopp som skall svara mot den sammantagna effekten av att SGA slopas och att garantiersättning, till skillnad från folkpension, till sitt belopp blir oberoende av civilstånd. Ett justeringsbelopp kan vara antingen positivt eller negativt. Att det kan bli ett negativt justeringsbelopp beror på att den omvandlade ersättningen kan ge ett för högt belopp i förhållande till värdet av det slopade SGA, eftersom den nya civilståndsoberoende garantinivån i vissa fall ger en högre kompensation än tidigare ersättning vid SGA. Ett positivt justeringsbelopp skall enligt förslaget anknytas till prisbasbeloppet och omräknas vid förändringar av detta. De negativa justeringsbeloppen skall däremot inte indexeras, vilket medför att de kontinuerligt kommer att förlora i värde.

SGA reduceras av pensionsinkomster och kollektivavtalade tilläggförsäkringar, s.k. avtalsersättningar. Regeringen föreslår dock att avtalsersättning inte skall beaktas vid omvandlingen av förtidspension eller sjukbidrag till sjukersättning. Förslaget medför att en viss överkompensation uppkommer för vissa förtidspensionärer och även en viss ökad kostnad för staten.

Den metod som valts för beräkning av SGA-kompensationen, dvs. omvandling av en skatteförmån till en beskattningsbar bruttoförmån, medför vid hel sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning ett relativt oförändrat nettoutfall (ca +/-20 kr per månad) i förhållande till folkpension, pensionstillskott, ATP och SGA och med bortseende från eventuella avtalsersättningar. Detta gäller oavsett vilken kommunalskattesats som gäller för den enskilde.

Kombinationen partiell förtidspension och arbetsinkomst kan i vissa fall innebära högre nettotinkomst än helt förvärvsarbete. Detta sammanhänger med att SGA inte är proportionellt i förhållande till ersättningsgraden utan är lika stort vid hel som vid partiell förmån och att det i regel inte heller påverkas av eventuella förvärvsinkomster som den som har partiell ersättning kan ha. Att nettoersättningen så långt som möjligt skall vara oförändrad efter omvandlingen av förtidspension till sjukersättning medför dock att försäkrade med partiell förtidspension kommer att få tillgodogöra sig effekterna av den nuvarande förmånliga beskattningen även i sjukersättningssystemet.

Omvandlingsregler för dem som inte är oinskränkt skattskyldiga i Sverige

Enligt särskilda beskattningsregler i lagen (1991:586) om inkomstskatt för utomlands bosatta (SINK) är förtidspension i form av folkpension och viss del av pensionstillskottet (52 %) inte beskattat. Med folkpension avses också den del av utbetald ATP som medfört minskning av pensionstillskottet till motsvarande nivå. Den ATP som inte reducerat pensionstillskottet beskattas med en särskild inkomstskatt på 25 %.

När tidigare beviljad förtidspension eller sjukbidrag omvandlas till inkomstrelaterad sjukersättning och garantiersättning fr.o.m. 2003 blir de nya förmånerna i sin helhet skattepliktiga.

För att inte heller de utomlands boende förtidspensionärerna skall få sin nettopension sänkt, när förtidspensionerna omvandlas till sjukersättning, föreslår regeringen att dessa kompenseras för den skatteförmån som bortfaller vid omvandlingen. Någon sådan compensation blir inte aktuell för den som på grund av dubbelbeskattningsavtal inte är skattskyldig i Sverige.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Omvandling av avkortade och reducerade förtidspensioner samt samordning med arbetsskadelivränta

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag

- att när ATP är avkortad på grund av att den försäkrade inte har tillgodoräknats tillräckligt många år med pensionspoäng för oavkortad förmån, antagandeinkomsten vid omvandlingen reduceras i motsvarande omfattning,
- att arbetsskadelivränta, som vid ikraftträdandet har samordnats med förtidspensionen, efter omvandlingen betalas ut med den del som överstiger sjukersättningen efter korrigering med justeringsbeloppet, att det därutöver betalas ett belopp, en bruttoförhöjning, som motsvarar skillnaden mellan sjukersättningen och den beräknade förtidspensionen vid omvandlingstillfället samt att bruttoförhöjningen anknyts till prisbasbeloppet och omräknas vid förändringar av detta.

Propositionen

Förtidspension i form av folkpension kan reduceras om den försäkrade inte har varit bosatt i Sverige under tillräckligt antal år för rätt till oavkortad folkpension eller tillgodoräknats färre år med pensionspoäng än vad som krävs för oavkortad förmån. Även förtidspension i form av ATP reduceras om den försäkrade inte har tillräckligt många år med ATP-poäng för rätt till oavkortad förmån. Den försäkrade kan också jämte förtidspension ha en yrkesskadelivränta enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring som enligt särskilda regler skall minska förtidspensionen.

Regeringen föreslår att de förtidspensionärer som inte har 30 år med tillgodoräknade pensionspoäng för ATP även skall få antagandeinkomsten avkortad vid omvandlingen av förtidspensionen till förmån enligt sjukersättningssystemet. Den avkortade antagandeinkomsten multipliceras därefter med

0,64, på samma sätt som när det gäller oavkortad antagandeinkomst, för att få fram den inkomstrelaterade ersättningen.

Som redovisats ovan föreslås att garantiersättning skall kräva 40 år med tillgodoräknad försäkringstid för rätt till oavkortad ersättning. Regeringen anser att även de försäkrade som får sin förtidspension omvandlad till sjukersättning skall få garantinivån 40-delsberäknad efter omvandlingen. Såväl den 30-delsberäknade som den 40-delsberäknade folkpensionen beaktas dock vid beräkningen av justeringsbeloppet. Detsamma gäller den reducering för yrkesskadelivränta som gjorts på förtidspensionen eller sjukbidraget.

Om förtidspension eller sjukbidrag och arbetsskadelivränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring ersätter samma inkomstbortfall samordnas dessa förmåner. Samordningen innebär att livräntan i regel endast betalas ut med den del som överstiger förtidspensionen. Om arbetsskadelivräntan endast täcker en del av det inkomstbortfall som ersätts genom förtidspensionen, sker samordning med en mot inkomstbortfallet svarande andel av förtidspensionen. Regeringen föreslår att arbetsskadelivräntan även efter omvandling av förtidspension eller sjukbidrag till sjukersättning skall samordnas med den ersättning som kompenserar för samma inkomstbortfall.

Eftersom sjukersättningen till sitt bruttobelopp oftast blir högre än den tidigare förtidspensionen, som en kompensation för att SGA tas bort, innebär samordningen att livräntan kommer att utbetalas med ett lägre belopp än tidigare. Det innebär att även en försäkrad som har en arbetsskadelivränta som överstiger sjukersättningen berörs av SGA och därför bör kompenseras för effekterna av att SGA slopas. Regeringen föreslår därför ett tillägg, en bruttoförhöjning, till livräntan efter samordningen motsvarande skillnaden mellan sjukersättningen och den beräknade förtidspensionen vid omvandlingstillfället. Vidare föreslås att bruttoförhöjningen anknyts till prisbasbeloppet och omräknas vid förändringar av detta.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Förändringar efter omvandlingen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag bl.a. om att den försäkrade i vissa situationer, t.ex. vid minskning eller ökning av graden av sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning, skall få ersättningen utan beaktande av justeringsbeloppet eller den bruttoförhöjning som betalas ut som tillägg till arbetsskadelivränta.

Propositionen

Förutsättningarna för rätten till sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning kan komma att förändras. Om den försäkrades arbetsförmåga försämras

eller förbättras efter omvandlingen kommer ersättningsgraden att ändras från t.ex. halv till hel förmån. Regeringen anser att det är den ersättning som är knuten till den aktuella ersättningssituationen vid omvandlingstidpunkten som bör garanteras den försäkrade. Regeringen föreslår därför att vid det nya beslutet om ersättning skall ersättningen i ett sådant fall beräknas utan justeringsbelopp och att detsamma skall gälla när tidsbegränsad ersättning upphör och därefter utges med en annan ersättningsgrad för en ny period. Om den tidsbegränsade ersättningen däremot avlöses av ytterligare en period med samma ersättningsgrad eller om en tidsbegränsad ersättning övergår till att utges i form av en ersättning tills vidare, anser regeringen att ersättningssituationen kan anses vara oförändrad.

Även om en försäkrad, som efter omvandlingen uppbär sjukersättning eller tidsbegränsad sjukersättning, får höjd eller sänkt arbetsskade- eller yrkesskadelivränta, skall enligt förslaget den tidigare ersättningssituationen anses ha upphört. Däremot bör vare sig den framräknade antagandeinkomsten, justeringsbeloppet eller bruttoförhöjningen räknas om vid senare förändring av den försäkrades kommunalskatt eller civilstånd.

För person som är bosatt utomlands och av den anledningen betalar skatt enligt SINK eller inte alls är skattskyldig i Sverige medför omvandlingen av förtidspension eller sjukbidrag till sjukersättning att justeringsbeloppet troligen oftast blir negativt och inte sällan med tämligen stort belopp. Regeringen föreslår därför att sjukersättningen, efter det att en sådan person blivit oin-skränkt skattskyldig i Sverige, skall beräknas utan justeringsbelopp.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Ålderspensionsrätt

Inledning

Reformeringen av ålderspensionssystemet innebär nya principer för såväl beräkning som finansiering av ålderspensionsrätt. I ålderspensionssystemet tillämpas den s.k. livsinkomstprincipen. Enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP) tillgodoräknas den försäkrade i ålderspensionsrätt årligen ett belopp som motsvarar 18,5 % av ett pensionsunderlag bestående av den pensionsgrundande inkomsten och eventuella pensionsgrundande belopp under året.

I avvaktan på en reformering av förtidspensionssystemet gäller enligt LIP att en förtidspensionär tillgodoräknas ålderspensionsrätt såsom ett särskilt pensionsgrundande belopp, beräknat med utgångspunkt i den antagandepoäng som fastställts för den försäkrade vid beräkningen av förtidspension i form av ATP. Pensionsgrundande belopp tillgodoräknas endast försäkrade som fyllt högst 64 år.

På inkomster som är av pensionsgrundande slag betalar den enskilde allmän pensionsavgift med 7 %, enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift. Avgiften tas ut på inkomster upp till 8,07 inkomstbasbelopp (förhöjda prisbasbelopp t.o.m. 2000). Arbetsgivaren betalar arbetsgivaravgift och egenföretagare betalar egenavgift med 10,21 % enligt lagen (1981:691) om socialavgifter. För pensionsgrundande social- och arbetslöshetsersättningar betalar staten statlig ålderspensionsavgift med 10,21 % enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift. De pensionsgrundande beloppen finansieras enbart med statlig pensionsavgift som tas ut med 18,5 %.

Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst skall det belopp som utgör allmän pensionsavgift avräknas från inkomst av anställning och annat förvärvsarbete. Till grund för avräkningen skall ligga den slutligt debiterade allmänna pensionsavgiften, som fastställts med ledning av den årliga taxeringen till statlig inkomstskatt. Den pensionsgrundande inkomsten utgör därefter högst 7,5 inkomstbasbelopp.

Ålderspensionsrätt grundad på inkomstrelaterad sjukersättning och aktivitetsersättning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag bl.a. om

- att den som får hel inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning skall tillgodoräknas ålderspensionsrätt på hela antagandeinkomsten efter avdrag för ett belopp som motsvarar allmän pensionsavgift (reducerad antagandeinkomst),
- att den utbetalda inkomstrelaterade sjukersättningen eller aktivitetsersättningen skall utgöra pensionsgrundande inkomst för ålderspension,
- att skillnaden mellan den reducerade antagandeinkomsten och den utbetalade sjukersättningen eller aktivitetsersättningen tillgodoräknas som pensionsgrundande belopp och
- att ålderspensionsrätt beräknad på detta sätt tillgodoräknas för tid fr.o.m. ikraftträdandet.

Jämför reservation 14 (m).

Propositionen

Den som drabbas av medicinskt grundad långvarig eller varaktig arbetsoförmåga bör enligt regeringen inte komma i vare sig bättre eller sämre läge i ålderspensionshänseende än vad som skulle bli fallet om han eller hon hade fortsatt att arbeta. Inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning bör utgöra en försäkring såväl mot inkomstbortfallet under den tid den försäkrades arbetsförmåga är långvarigt eller varaktigt nedsatt som mot bortfallet av möjligheten att tjäna in ålderspensionsrätt. Regeringen föreslår därför att inkomstrelaterad ersättning skall grunda ålderspensionsrätt inte enbart på den

utbetalda ersättningen utan även på det framtida antagna inkomstbortfallet (antagandeinkomsten).

Regler om ålderspensionsrätt på den antagandeinkomst som ligger till grund för inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning bör, enligt regeringens uppfattning, ansluta så nära som möjligt till de regler som gäller för ålderspensionssystemet i övrigt. Regeringen föreslår därför att utbetald ersättning skall utgöra pensionsgrundande inkomst.

Som framgår nedan föreslås emellertid att allmän pensionsavgift på inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning tills vidare inte skall tas ut. I stället skall, som en provisorisk lösning, staten betala statlig ålderspensionsavgift på denna del av pensionsrätten på förmånerna.

Regeringen anser vidare att hela inkomstbortfallet bör grunda rätt till ålderspension. Måttet för detta inkomstbortfall är antagandeinkomsten. För att efterlikna verkliga förhållanden föreslår regeringen att antagandeinkomsten minskas med ett belopp som motsvarar den allmänna pensionsavgiften, dvs. 7 % av antagandeinkomsten (reducerad antagandeinkomst).

För att hela inkomstbortfallet skall kunna grunda ålderspensionsrätt föreslås att ett belopp som motsvarar skillnaden mellan pensionsgrundande inkomst och den reducerade antagandeinkomsten skall tillgodoräknas den försäkrade som ett pensionsgrundande belopp.

Vid partiell sjukersättning eller aktivitetsersättning skall ålderspensionsrätten beräknas på motsvarande andel av antagandeinkomsten efter avdrag för ett belopp som motsvarar allmän pensionsavgift.

Som nämnts ovan föreslås att den utbetalda sjuk- och aktivitetsersättningen skall utgöra pensionsgrundande inkomst. Vid samordning av sådan förmån med arbetsskadelivränta, som också utgör pensionsgrundande inkomst, måste därför en samordning av pensionsrätter göras. Eftersom den pensionsgrundande inkomsten av sjuk- eller aktivitetsersättning motsvarar en faktiskt utbetald ersättning bör pensionsgrundande inkomst av arbetsskadelivränta, till skillnad från dagens regler, tillgodoräknas endast till den del som den betalas ut efter samordning med sådan ersättning.

Enligt nu gällande regler i LIP tillgodoräknas en försäkrad pensionsgrundande belopp av förtidspension t.o.m. 64 års ålder. Eftersom inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning kan utges längst t.o.m. månaden före den månad då den försäkrade fyller 65 år föreslås att ålderspensionsrätt som längst skall kunna tillgodoräknas t.o.m. denna tidpunkt.

Om rätten till inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning inträder eller upphör under året bör den försäkrade tillgodoräknas ålderspensionsrätt på en tolfedel av den reducerade antagandeinkomsten för varje månad som ersättning betalats ut under året.

Beträffande ålderspensionsrätten för de omvandlade förtidspensionerna anser regeringen att dessa i så hög grad som möjligt skall ge ålderspensionsrätt i en omfattning som kan jämföras med sjukersättning eller aktivitetsersättning som beviljas med stöd av de nya reglerna. Medelpensionspoängen i förtidspensionssystemet grundas på genomsnittet av den försäkrades tidigare

faktiska och framtida antagna inkomster. Den antagandeinkomst som vid omvandlingen tagits fram med hjälp av medelpensionspoängen motsvarar i princip den antagandeinkomst som kommer att beräknas enligt de nya reglerna. Regeringen föreslår att ålderspensionsrätt för en omvandlad inkomstrelaterad ersättning – i likhet med vad som gäller för nybeviljad sjukersättning – skall tillgodoräknas den försäkrade på den reducerade antagandeinkomsten. Även i övrigt föreslås att vad som i ålderspensionshänseende gäller för sjukersättning som beviljats efter ikraftträdandet skall gälla för sådan sjukersättning som trätt i stället för förtidspension eller sjukbidrag.

Såvitt gäller ålderspensionsrätt grundad på garantiersättning anförs i propositionen att frågan för närvarande bereds inom Regeringskansliet och att ett ställningstagande beräknas kunna redovisas i slutet av 2001.

Motion

Kenneth Lantz (kd) begär i motion 2000/01:Sf226 yrkande 1 ett tillkännagivande om intjänandet av pensionsrätt vid sjukersättning. Motionären framhåller att den som inte har några andra pensionsgrundande inkomster än sjukersättning och inte heller andra pensionsgrundande belopp kan tillgodoräknas högst 93 % av 7,5 prisbasbelopp. I praktiken innebär det att taket för intjänande av pensionsrätt för sjukersättning blir lägre än annars. I samma motion yrkande 2 begärs förslag om en utredning av regelverkets riktighet med avseende på intjänande av pensionsrätt för personer med sjukersättning.

Utskottets ställningstagande

Propositionens förslag innebär att såväl omvandlade förtidspensionsförmåner som nybeviljade sjukersättningar och aktivitetsersättningar skall ge ålderspensionsrätt i det reformerade ålderspensionssystemet.

Som pensionsgrundande inkomst räknas den utbetalade sjukersättningen eller aktivitetsersättningen, dvs. 64 % av antagandeinkomsten. För att hela inkomstbortfallet skall grunda pensionsrätt skall den försäkrade dessutom tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp. Detta beräknas med utgångspunkt i antagandeinkomsten. Den beräknas i sin tur på grundval av den försäkrades bruttoårsinkomster, varmed avses pensionsgrundande inkomst med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter jämte pensionsgrundande belopp av sjukersättning eller aktivitetsersättning, dock högst 7,5 prisbasbelopp. Underlaget för ålderspensionsrätt beräknas därefter på antagandeinkomsten efter avdrag för debiterad allmän pensionsavgift, s.k. reducerad antagandeinkomst. Skillnaden mellan reducerad antagandeinkomst och den pensionsgrundande inkomsten utgör det pensionsgrundande beloppet.

Utskottet har ovan tillstyrkt att förmåner vid medicinskt grundad långvarig eller varaktig arbetsoförmåga skall frikopplas från pensionssystemet och i stället ingå som en del i sjukförsäkringen. Det innebär att även underlaget för beräkning av sjukersättning och aktivitetsersättning kommer att utgöra högst 7,5 prisbasbelopp. Det kan nämnas att en person som uppbär hel sjukpenning under ett helt år får en pensionsgrundande inkomst fastställd på den utbeta-

lade sjukpenningen, dvs. 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. Den högsta sjukpenninggrundande inkomsten uppgår till 7,5 prisbasbelopp. Underlaget för pensionsrätten utgörs i ett sådant fall av den utbetalade sjukpenningen efter avdrag för allmän pensionsavgift.

När det gäller tillgodoräkning av pensionsrätt på sjukersättning eller aktivitetsersättning skall utgångspunkten vara den försäkrades verkliga inkomstförhållanden som förvärvsarbete, dvs. bruttoårsinkomsten på vilken han eller hon har att betala allmän pensionsavgift. Som förvärvsarbete erhåller den försäkrade således i praktiken 93 % av bruttoårsinkomsten. Det är därmed denna andel av bruttoårsinkomsten som bör läggas till grund för beräkning av pensionsrätt.

Eftersom inkomstbasbeloppet i fortsättningen skall löneindexeras torde skillnaden i nuvarande utformning av förmånstak mellan sjuk- och pensionsystemen komma att öka. I 2001 års ekonomiska vårproposition (prop. 2000/01:100) framhålls dock att alltför få förvärvsarbete har inkomster över 7,5 prisbasbelopp. Eftersom det enligt regeringen är angeläget att bevara och utveckla den generella välfärden avser regeringen att se över ersättningsnivåerna i socialförsäkringssystemet samt återkomma i frågan i höstens budgetproposition.

Utskottet tillstyrker med det anförda regeringens förslag och avstyrker motion Sf226 yrkandena 1 och 2.

Ålderspensionsrätt vid vilande ersättning respektive ersättning vid uttag av ålderspension

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag

- att den som har en beviljad sjukersättning eller aktivitetsersättning som inte betalas ut därför att förmånen är vilande inte skall tillgodoräknas ålderspensionsrätt på den andel av antagandeinkomsten som svarar mot den vilande ersättningen och
- att den som får sjukersättning skall ha möjlighet att ta ut ålderspension fr.o.m. 61 års ålder utan att förlora rätten till sjukersättning.

Propositionen

De regler som gäller för vilande förtidspension föreslås i allt väsentligt överföras till sjukersättningssystemet. Under den tid då ersättning inte betalas ut efter ett beslut om vilandeförklaring, ersätter normalt sett en förvärvsinkomst den tidigare ersättningen. Förvärvsinkomsten ingår då i den pensionsgrundande inkomsten. Regeringen föreslår därför att den försäkrade inte skall tillgodoräknas pensionsgrundande inkomst på antagandeinkomsten under tiden som sjukersättningen eller aktivitetsersättningen är vilande. Detta föreslås gälla även då förvärvsinkomsten understiger den del av antagandeinkomsten som svarar mot den vilande ersättningen.

En försäkrad som uppbär hel ålderspension har inte rätt till förtidspension enligt AFL. Skälet till detta är att förtidspensionen beräknas enligt samma principer som ålderspensionen och att den i realiteten är en tidigarelagd ålderspension. En försäkrad som uppbär tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ålderspension har inte rätt till mer än en fjärdedels, halv respektive tre fjärdedels förtidspension.

Ålderspensionssystemet bygger på livsinkomstprincipen, varför storleken på ålderspensionen är beroende av pensionsbehållningen och delningstalet, dvs. det förväntade antalet återstående levnadsår för den årskull som den försäkrade tillhör. Inkomstpension och premiepension som tas ut vid den tidigast möjliga tidpunkten, dvs. vid 61 års ålder, innebär en lägre behållning som skall fördelas på fler år än om den försäkrade har arbetat i fler år och är äldre vid uttaget. Garantipension, som får tas ut tidigast från 65 års ålder, beräknas alltid som om inkomstpension börjat lyftas först vid 65-årsdagen. Detta innebär att den lägre inkomstpension som blir följd av ett uttag före 65 års ålder inte kompenseras med garantipension. Regeringen anser att den som uppbär sjukersättning så långt som möjligt bör likställas med övriga grupper i samhället och föreslår därför att det skall vara möjligt, även för en försäkrad som uppbär sjukersättning, att välja att ta ut ålderspension fr.o.m. 61 års ålder, utan att han eller hon går miste om den försörjning som täcks genom sjukersättningen.

Enligt regeringen torde det inte annat än i undantagsfall vara förenligt med den enskildes intresse att börja lyfta ålderspension vid en tidigare tidpunkt än den då rätten till sjukersättning upphör, dvs. vid 65 års ålder.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Finansiering av ålderspensionsrätt grundad på sjukersättning eller aktivitetsersättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag att staten enligt en provisorisk ordning skall betala hela avgiften till ålderspensionssystemet genom en statlig ålderspensionsavgift på 18,5 % beräknad på underlaget för ålderspensionsrätten.

Propositionen

En grundprincip i ålderspensionssystemet är att den som har förvärvsinkomster själv skall svara för en del av avgifterna för sin ålderspension.

I 2000 års budgetproposition anvisades en metod för att på sikt ge full kompensation för den allmänna pensionsavgiften. Metoden innebär att den enskilde krediteras ett belopp motsvarande beskattningens pensionsavgift i

form av en skattereduktion. För 2001 ges den enskilde en skattereduktion motsvarande 50 % av den allmänna pensionsavgiften för beskattningsåret.

Den föreslagna ersättningsnivån för sjukersättning eller aktivitetsersättning är beräknad utifrån förutsättningen att den försäkrade skall betala allmän pensionsavgift och samtidigt kompenseras för denna avgift fullt ut genom en skattereduktion.

I avvaktan på att samordningen av skatte- och avgiftssystemet är helt genomförd föreslår regeringen emellertid att staten betalar hela avgiften med 18,5 % statlig ålderspensionsavgift för ålderspensionsrätt på inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning. Den försäkrade betalar enligt denna provisoriska ordning inte någon allmän pensionsavgift på den utbetalda ersättningen och erhåller inte heller något däremot svarande skatteavdrag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Samordning av sjukersättning eller aktivitetsersättning med arbetsskadelivräntor och yrkesskadelivräntor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag bl.a. om

- att samordning mellan sjukersättning eller aktivitetsersättning och arbetsskadelivräntor skall ske på motsvarande sätt som samordning mellan förtidspension och arbetsskadelivräntor,
- att ersättning i form av inkomstrelaterad sjukersättning eller aktivitetsersättning samt sjukersättning i form av garantiersättning för den som även har yrkesskadelivränta eller motsvarande skall minskas med ett belopp som motsvarar tre fjärdedelar av den yrkesskadelivränta som överstiger en sjättedels prisbasbelopp, dock att nämnda minskning inte får leda till att den sammanlagda sjukersättningen kommer att understiga 5 % av prisbasbeloppet per månad.

Propositionen

Samordning mellan förtidspension och *arbetsskadelivränta* innebär enligt nuvarande regler att livräntan reduceras av den förtidspension som utges helt eller delvis i anledning av samma inkomstförlust. Regeringen föreslår att samordning mellan sjuk- eller aktivitetsersättning och arbetsskadelivränta sker på samma sätt som i dag, nämligen att sjukersättningen eller aktivitetsersättningen reducerar livräntan i de fall ersättningarna utges helt eller delvis för samma inkomstbortfall. Motsvarande kommer då också att gälla livräntor som utges enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.

För samordning mellan sjukersättning och *yrkesskadelivränta* som utgör egenlivränta föreslås att tre fjärdedelar av den livränta som överstiger en sjättedels prisbasbelopp skall reducera i första hand garantiersättningen och därefter den inkomstrelaterade sjukersättningen, dock att sjukersättningen aldrig får minskas i sådan utsträckning att det återstående sammanlagda beloppet av garantiersättning och inkomstrelaterad sjukersättning för en månad till följd av samordningen kommer att understiga 5 % av prisbasbeloppet.

Regeringen anser att nu gällande regler om att samordning skall ske även i de fall en livränta bytts ut mot ett engångsbelopp bör gälla även i fråga om sjukersättning. På samma sätt som sker enligt dagens regler bör vidare sjukersättning samordnas även med livränta som utges enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Indexering

Regeringens proposition innehåller inte något slutgiltigt förslag om hur aktivitets- och sjukersättningen skall anpassas till den ekonomiska utvecklingen över tiden. Frågan om vilken eller vilka indexeringsmetoder som kan komma i fråga för beräkningen av dessa förmåner och andra förmåner inom det s.k. ohälsoområdet bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Ett förslag är att vänta i slutet av 2001. I avvaktan härpå har enbart prisindexering som indexeringsmetod föreslagits.

Förslagens konsekvenser och ikraftträdande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag att de nya reglerna skall träda i kraft den 1 januari 2003. Förmåner skall beräknas enligt äldre bestämmelser om förmånen beviljas efter ikraftträdandet men den beviljade ersättningen till någon del avser tid före denna tidpunkt.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om administrativa konsekvenser av regeringens förslag.

Jämför reservation 15 (kd).

Propositionen

På kort sikt medför omvandlingen av förtidspension eller sjukbidrag till ersättning enligt det nya sjukersättningssystemet en viss ökning av nettobelastningen för statsfinanserna eftersom reduktionen av SGA mot avtalsersättningar avskaffas. Denna nettoökning uppskattas till ca 100 miljoner kronor

per år inledningsvis för att därefter avta. I övrigt är omvandlingen kostnadsneutral för de offentliga finanserna vid omvandlingstillfället. När antalet personer med ersättning enligt det gamla systemet minskar blir de sammanlagda utgifterna för systemet lägre.

De ekonomiska konsekvenserna för de försäkrade som vid övergången till det reformerade systemet uppbär förtidspension eller sjukbidrag kommer enligt propositionen att bli mycket begränsade, dvs. nettoersättningen kommer att bli i princip oförändrad.

Trots att bruttoutgifterna ökar innebär förslagen sammantaget en nettobesparing, bl.a. på grund av att det reformerade systemet inte till alla delar övertar de skatteeffekter som SGA ger upphov till i nuvarande system. Det reformerade systemet saknar den, i förhållande till hela ersättningar, för individen gynnsamma beskattningen av partiella ersättningar samt det skattemässiga gynnandet av individer med ATP som överstiger nivån för pensionstillskott.

I propositionen anförts att både effekten av förslagen och utgiftsutvecklingen för systemet i allmänhet är i hög grad beroende av utvecklingen av olika faktorer. För flertalet av dessa faktorer är den mer långsiktiga utvecklingen mycket svår att bedöma. Även den kortsiktiga utvecklingen är i vissa fall vansklig att förutsäga. Detta innebär att osäkerheten när det gäller de redovisade beräkningsresultaten är betydande.

Av propositionen framgår att totalt sett innebär de nya reglerna en sänkning av den genomsnittliga nettoersättningen för kvinnor respektive män med hel ersättning med 0,8 % enligt beräkningar baserade på gruppen nybeviljade förtidspensionärer 1996. Sänkningen ligger främst på männen betraktade som grupp medan kvinnorna som grupp i stället får en genomsnittlig höjning av ersättningen med 2,1 %. I det nya systemet är endast i tiden relativt närliggande inkomster grund för beräkningen av ersättning. Detta påverkar inte utfallet för den vars nivå på arbetsinkomsterna varit stabil över tiden fram till försäkringsfallet. I de fall då den försäkrades inkomster legat högre under tiden före ramtiden än under denna tid innebär de nya reglerna en sänkt nivå på ersättningen. Ytterligare en viktig förändring är enligt propositionen att den s.k. 30-delsberäkningen av inkomstrelaterad ersättning slopas. Det innebär framför allt en kraftig förbättring av ersättningen för dem, främst äldre kvinnor, som inte kan tillgodoräkna sig 30 år med pensionspoäng i ATP-systemet.

Nivån för den enhetliga garantinivån som utgör grundskyddet motsvarar i princip nettoutfallet för ogifta förtidspensionärer med pensionstillskott. Det innebär att garantiersättningen enligt de nya reglerna blir högre för dem som är gifta än vad som är fallet i nuvarande system, eftersom den högre nivån för ogifta förtidspensionärer har använts som måttstock vid fastställande av den generella garantinivån.

Även för dem med partiell förmån kommer bruttoersättningen att höjas i förhållande till nuvarande regler, men ersättningen kommer att beskattas såsom arbetsinkomst. Detta medför sänkta ersättningsnivåer vad avser netto-

ersättningen för de allra flesta personer med partiell ersättning i förhållande till vad som skulle ha varit fallet enligt nuvarande regler.

För dem vars nettoersättning skulle ha sänkts till följd av reducering av SGA med avtalsförmåner innebär de nya reglerna en högre ersättning eftersom reduceringsreglerna avskaffas.

När det gäller de administrativa konsekvenserna medför förslagen sannolikt att det behöver göras nya investeringar i Riksförsäkringsverkets IT-stöd.

För försäkringskassornas del torde administrationskostnaderna för den löpande handläggningen av ärenden om sjukersättning inte påverkas på något mer avgörande sätt. Reglerna om aktivitetsersättning, som skall beviljas för högst tre år i taget, kommer emellertid att påverka administrationen. Under det första året, dvs. 2003, blir det fråga om att utreda rätten till sådan ersättning för ca 1 600 personer i åldern 16–29 år. Till detta kommer att nya prövningar av rätten till ersättning skall göras åtminstone vart tredje år.

Av förslaget följer också att försäkringskassan – i de fall den försäkrade så önskar – skall planera och samordna olika aktiviteter så att möjligheterna till utveckling och arbetsförmåga tas till vara på bästa sätt. Det innebär även att kassan kontinuerligt behöver följa utvecklingen för dessa personer. Denna nya arbetsuppgift kräver att det finns tillräckliga resurser med hög kompetens, vilket också framhållits av många remissinstanser. I propositionen anges att regeringen avser att återkomma i denna fråga.

I samband med genomförandefasen ökar administrationskostnaderna som en följd av såväl nödvändigheten av sedvanliga insatser för utbildning och information som av ökningen av antalet kontakter med allmänheten, andra myndigheter och övriga samarbetspartner.

Bestämmelserna om sjukersättning och aktivitetsersättning föreslås träda i kraft den 1 januari 2003. Om den beviljade ersättningen till någon del hänförs sig till tid före ikraftträdandet bör enligt regeringens mening de gamla bestämmelserna om beräkning av förtidspension tillämpas, oavsett om ansökan kommit in före eller strax efter ikraftträdandet. Förmånen kommer därefter omedelbart att omvandlas till sjukersättning.

Motion

I motion 2000/01:Sf34 av Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begärs tillkännagivanden om kompetensutveckling av försäkringskassans personal och kassans resursbehov. Motionärerna anser att försäkringskassans planerings- och samordningsansvar ställer stora krav på personalen och att nyanställningar kan behövas. Regeringen bör noga överväga detta, anser motionärerna (yrkandena 4 och 5).

Utskottets ställningstagande

Av propositionen framgår att stora förändringar görs inom datasystemen med anledning av det nya ålderspensionssystemet. Dessa förändringar bör enligt regeringen även kunna komma det reformerade förtidspensionssystemet till del. Utskottet kan konstatera att de nya arbetsuppgifter som kassorna får till

följd av förslagen om bl.a. aktivitet ersättning kan komma att medföra behov av ytterligare resurser. De nya arbetsuppgifterna kommer även att kräva en hög kompetens hos försäkringskassans personal. Utskottet utgår från att regeringen, vilket även anges i propositionen, återkommer i frågan så snart som möjligt. Motion Sf34 yrkandena 4 och 5 får med det anförda anses tillgodosedd och avstyrks.

Utskottet tillstyrker propositionen såvitt avser förslag om ikraftträdande.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1)

av Margit Gennser, Gustaf von Essen, Göran Lindblad och Cecilia Magnusson (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf30 yrkande 3 och avslår motionerna 2000/01:Sf32 yrkande 1, 2000/01:Sf33 och 2000/01:Sf35 yrkandena 5, 12 och 13.

Ställningstagande

Det finns en stor grupp personer som är funktionshindrade sedan födseln eller barndomen. De kommer endast att omfattas av garantiersättningen och bostadsstödet. Mot bakgrund av situationen för dessa sämst ställda försäkrade borde den totala ekonomiska situationen och tryggheten för dem redovisas, bedömas och beslutas i ett sammanhang. Den funktionshindrades ekonomiska helhet måste bedömas när ersättningsnivåer, golv och tak fastställs.

I ett välfärdssamhälle skall den grupp funktionshindrade som egentligen har de största behoven, dvs. de som över huvud taget inte kan stå till arbetsmarknadens förfogande, aldrig bli tvungna att söka socialbidrag för sitt uppehälle. Målet bör vara att den enskilde efter erlagd hyra klart och entydigt hamnar ovanför den nivå som ger rätt till socialbidrag.

2. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1)

av Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf32 yrkande 1 och avslår motionerna 2000/01:Sf30 yrkande 3, 2000/01:Sf33 och 2000/01:Sf35 yrkandena 5, 12 och 13.

Ställningstagande

Principen om grundtrygghet bör gälla genomgående i trygghetssystemen. Det bör lika för alla människor finnas en garanterad lägsta ersättningsnivå. Utöver detta bör det finnas en inkomstrelaterad del, vars storlek är baserad på vars och ens inkomst. System som utgår från den enskildes anställningsförhållande leder till att grupper som inte lyckats ta sig in på arbetsmarknaden hamnar utanför den generella tryggheten. Ingen skall behöva kvalificera sig in i ett system med grundtrygghet.

3. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1)

av Bo Könberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf33 och avslår motionerna 2000/01:Sf30 yrkande 3, 2000/01:Sf32 yrkande 1 och 2000/01:Sf35 yrkandena 5, 12 och 13.

Ställningstagande

Det behövs en bred uppgörelse mellan partierna om en socialförsäkringsreform. Socialförsäkringarna bör utformas som tre riktiga försäkringar: en allmän pensionsförsäkring (nya pensionssystemet), en allmän sjukförsäkring (inklusive sjukersättning/aktivitetsersättning) och en allmän arbetslöshetsförsäkring.

Alla tre bör vara obligatoriska, men fristående från statens budget. Systemen skall huvudsakligen finansieras med egenavgifter. Det skall vara raka rör mellan avgifter och förmåner, och ändringar av avgifter och förmåner skall bara kunna ske när det är försäkringsmässigt motiverat. De försäkringsmässiga inslagen betalas med avgifter. De fördelningspolitiska inslagen, såsom garantinivån och barnåren i pensionsförsäkringen, betalas med statsbidrag till respektive försäkringar.

Taken i försäkringarna, som bör vara desamma för förmåner som för avgifter, bör sättas så att det stora flertalet inkomsttagares inkomster ryms inom taken.

Försäkringarnas oberoende tryggas genom buffertfonder. Dessa bör, förutom för pensionsförsäkringen, pendla runt ett nollresultat. Placering i aktier skall inte tillåtas och fonderna skall inte heller användas för näringspolitiska uppgifter. Finansinspektionen bör kontrollera försäkringsmässigheten. Var och en av de tre försäkringarna bör ha en egen styrelse med ansvar för verksamheten. Riksdagen bör besluta om hur eventuella underskott eller överskott skall hanteras.

Försäkringarna bör utformas så att det alltid finns incitament att återgå till arbete, delta i rehabilitering etc.

4. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf35 yrkandena 5, 12 och 13 och avslår motionerna 2000/01:Sf30 yrkande 3, 2000/01:Sf32 yrkande 1 och 2000/01:Sf33.

Ställningstagande

De nya reglerna för beräkning av ersättning till personer som drabbats av långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan bör utformas utifrån en helhetssyn. Resonemangen bör inte enbart vara medicinskt centrerade. Hänsyn måste tas till att många funktionsnedsättningar är psykiska eller sociala. Förslag till nya regler bör omfatta funktionsnedsättningens art, hjälpmedel som behövs, svårigheter i och med handikappet och andra försörjningsmöjligheter. Ofta är det dyrare att leva för en funktionshindrad person. Han eller hon kan inte välja på samma sätt som andra och levnadsomkostnaderna blir därmed högre.

5. Den skyddade personkretsen (punkt 2)

av Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799) och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf32 yrkandena 2 och 6.

Ställningstagande

Förslaget om att en person skall vara försäkrad vid den tidpunkt då försäkringsfallet inträffar och senare, för att ha rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning i form av garantiersättning, medför att grupper som kommer till Sverige med en nedsatt arbetsförmåga utesluts. Reglerna för garantiersättningen bör utformas så att ytterligare grupper inkluderas.

Det bör vara möjligt att bedriva högre studier eller kompetensutveckling mer än ett år utan att falla ur försäkringen. Den som är försäkrad när studierna påbörjas bör också vara fortsatt försäkrad.

6. Inkomstrelaterad sjukersättning (punkt 3)

av Rose-Marie Frebran och Magda Ayoub (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 2 § samt 8 kap. 9 § och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf34 yrkande 1 samt avslår motion 2000/01:Sf35 yrkandena 4 och 10.

Ställningstagande

Dagens system innebär att man kan få hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels sjukpenning. Detta medför att en person som i dag arbetar till 50 % inte torde öka arbetsinsatsen till t.ex. 60 %, även om detta enligt dennes läkare skulle vara möjligt. Dagens system tillvaratar inte den individuella förmågan. Systemet uppmuntrar inte heller till ökad arbetsinsats om det inte ryms inom ramen för de fasta stegen. Det bör därför vara möjligt att få ersättning med vilken procentsats som helst mellan 25 och 100 %. De fasta stegen bör avskaffas.

7. Tidsbegränsad aktivitetsersättning (punkt 4)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 1 § och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf35 yrkandena 7 och 14.

Ställningstagande

Regeln om att aktivitetsersättning skall kunna lämnas ut under längst tre år i taget är krånglig och kränkande för den funktionshindrade. Vid varje omprövning borde man i stället för att kontrollera den försäkrade göra en utvärdering av såväl försäkringstagare som myndighet.

8. Studier under tid med sjuk- eller aktivitetsersättning (punkt 5)

av Bo Könberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 7 § och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub25 yrkande 13 samt avslår motion 2000/01:Sf35 yrkandena 8 och 9.

Ställningstagande

Det är i dag inte ovanligt att förtidspensionärer till följd av regelverket avstår från vuxenutbildning. Studier kan emellertid vara en väg tillbaka till ett aktivt yrkesliv. Förtidspensionärer bör därför ges vidgade möjligheter att studera med bibehållen förtidspension.

9. Aktiviteter (punkt 6)

av Margit Gennser, Gustaf von Essen, Göran Lindblad och Cecilia Magnusson (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 5 och 6 §§ och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf30 yrkande 1 och avslår motionerna, 2000/01:Sf31, 2000/01:Sf32 yrkande 5, 2000/01:Sf34 yrkandena 2 och 3 samt 2000/01:Sf35 yrkandena 1–3.

Ställningstagande

De enskildas inflytande över val av aktiviteter och de ekonomiska medlen för deltagande i aktiviteter bör ökas. Det är viktigt att tydligt markera att det är de personliga förutsättningarna och önskemålen som skall tillgodoses vid val av aktiviteter. Det måste bli fråga om individuella lösningar som inte standardiseras i form av godkända listor eller dylikt. För att fullt ut tillgodose de ungas intressen och förutsättningar bör den enskilde själv få förfoga över de särskilda medel som erfordras för deltagande i de aktiviteter han eller hon önskar.

10. Aktiviteter (punkt 6)

av Rose-Marie Frebran (kd), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Magda Ayoub (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 7 kap. 5 och 6 §§ och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen

gen motionerna 2000/01:Sf34 yrkandena 2 och 3 samt 2000/01:Sf35 yrkande 1 och avslår motionerna 2000/01:Sf30 yrkande 1, 2000/01:Sf31, 2000/01:Sf32 yrkande 5 och 2000/01:Sf35 yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Vid planeringen av aktiviteter under tid med aktivitetsersättning och vid upprättandet av den individuella planen bör den enskilde ges stor delaktighet, och det måste tydligt framgå att det är den enskilde som skall ha det avgörande inflytandet. Det är mycket viktigt att se till varje enskild persons integritet och rätt till självbestämmande. Om en god man finns, bör han eller hon delta i arbetet med att planera och samordna aktiviteterna.

Den enskilde skall ha rätt till aktivitet utifrån egna behov, kunskap, intresse och personliga förutsättningar. Individens möjligheter och förmågor är det primära.

11. Garantiersättning och försäkringstid (punkt 7)

av Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 9 kap. 10 och 13 §§ och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf32 yrkande 4 samt avslår motion 2000/01:Sf35 yrkandena 6 och 11.

Ställningstagande

Kvalificeringstiden på tre år för rätt till garantiersättning uppfyller inte de krav som bör ställas på ett trygghetssystem i en internationaliserad värld med ökad rörlighet. Kvalificeringstiden bör vara kortare.

12. Garantinivå (punkt 8)

av Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 9 kap. 8 och 9 §§ och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 12. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf32 yrkande 3.

Ställningstagande

Regeringen bör lägga fram förslag till en höjd garantinivå som på ett bättre sätt ger förutsättningar för mottagaren att klara sig utan ytterligare försörjningsstöd.

13. Vilande sjuk- eller aktivitetsersättning vid förvärvsarbete (punkt 9)

av Rose-Marie Frebran och Magda Ayoub (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:
Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 16 kap. 14–18 §§ och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 13. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf34 yrkande 6.

Ställningstagande

Syftet med vilandereglererna är att den försäkrade skall våga pröva att arbeta. Möjligheten att införa liknande regler med syftet att den försäkrade skall våga pröva att studera bör utredas.

14. Ålderspensionsrätt (punkt 11, motiveringen)

av Margit Gennser, Gustaf von Essen, Göran Lindblad och Cecilia Magnusson (alla m).

Ställningstagande

Vi anser att det stycke under rubriken *Ålderspensionsrätt grundad på inkomstrelaterad sjukersättning och aktivitetsersättning m.m.* som börjar med ”Eftersom inkomstbasbeloppet” och slutar med ”höstens budgetproposition” borde ha följande lydelse:

Förmånstaket i det nya ålderspensionssystemet kommer i fortsättningen att löneindexeras medan taket i sjukförsäkringen enligt nuvarande regler prisindexeras. För att skapa likformighet mellan systemen bör även förmånstaket inom sjukförsäkringen löneindexeras. Frågan om förmånstak bör emellertid tas upp i samband med att frågan om indexeringsmetod för beräkning av förmåner inom det s.k. ohälsoområdet avgörs. Som framgår av propositionen bereds frågan om indexeringsmetod för ohälsoområdet för närvarande inom Regeringskansliet.

15. Administrativa konsekvenser (punkt 12)

av Rose-Marie Frebran och Magda Ayoub (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 15. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf34 yrkandena 4 och 5.

Ställningstagande

De föreslagna nya reglerna om försäkringskassans planerings- och samordningsansvar ställer stora krav på kassans personal. Nyanställningar kan också behövas. Regeringen bör därför noga överväga behovet av kompetensutveckling av försäkringskassans personal och kassans resursbehov.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Principer för socialförsäkringarna (punkt 1)

av Rose-Marie Frebran och Magda Ayoub (båda kd).

Socialförsäkrings- och bidragssystemen är i behov av en övergripande reform. En utredning bör bl.a. undersöka om principerna om fonderad finansiering och avskiljande från statsbudgeten kan tillämpas inom hela socialförsäkrings-systemet. På ett mer övergripande plan bör även undersökas effekterna av ersättningsnivåer, kvalifikationsregler och krav på motprestationer. Utredningen, som bör vara förutsättningslös, bör bereda väg för långsiktigt stabila välfärdssystem som främjar tillväxt, välfärd och individuell självständighet.

2. Den skyddade personkretsen (punkt 2)

av Ulla Hoffmann och Claes Stockhaus (båda v).

Kravet inom sjuk- och aktivitet ersättningen på dels aktuell försäkring vid försäkringsfallet, dels försäkringstid i Sverige leder till att personer med utländsk härkomst som inte uppfyller dessa krav inte kommer att få någon eller endast en mycket låg garantiersättning. Regeringen avser återkomma med ett förslag till lösning. Vänsterpartiet vill dock varna för en utveckling där särskilda behovsprövade system med låga ersättningsnivåer skapas för invandrade personer.

Det slutgiltiga utfallet för individen beror på hur olika regelsystem samverkar. De reformerade reglerna för bostadstillägg till pensionärer kommer till exempel att påverka resultatet för dem som omfattas av sjuk- och aktivitet ersättningen. Regeringen har tagit fram reformerade regler för bostadstillägget inom Genomförandegruppen, vilket innebär att dessa regler varit okända för Vänsterpartiet under förhandlingarna om systemet för sjukersättning och aktivitet ersättning.

Vänsterpartiet anser att principen om en allmän försäkring skall omfatta hela befolkningen. Detta kan föranleda behov av utökade ekonomiska ramar för systemet.

3. Inkomstrelaterad sjukersättning m.m. (punkterna 3, 5 och 7)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Nivån på den inkomstrelaterade sjukersättningen eller aktivitet ersättningen, 64 % av antagandeinkomsten, är alldeles för låg. Även med alternativregeln

för aktivitetsersättning, 64 % av genomsnittet av de två inkomstmässigt sett bästa åren av tre, blir nivån för låg. 80 % torde vara en rimligare nivå.

Kravet på minst tre års försäkringstid i Sverige för rätt till garantiersättning utesluter bl.a. invandrade funktionshindrade människor. Detta är mycket otillfredsställande och diskriminerande. Även kravet på 40 års försäkringstid för rätt till oavkortad ersättning försvårar för bl.a. invandrare att få garantiersättning.

Det bör vara möjligt att göra ett avbrott i studierna under tid med hel aktivitetsersättning trots att avbrottet inte går att härleda direkt till själva funktionshindret. Vid ett avbrott i grundskole- eller gymnasiestudierna bör även sociala eller psykiska pålagringar som orsak till avbrottet beaktas.

Det har i olika sammanhang konstaterats att ungdomar med funktionshinder är mindre benägna att gå vidare till högskolestudier. Detta kan bero på att man är osäker på om man klarar att genomföra en flerårig högskoleutbildning eller en oro över att man inte klarar normal studietakt och därmed får högre studielån. Osäkerhet när det gäller möjligheten till arbete efter avslutade studier kan också vara en orsak. Sammantaget finns det således goda skäl för att kunna ha aktivitetsersättning medan man studerar på högskola.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2000/01:96 Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension har regeringen (Socialdepartementet) föreslagit att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag,
3. lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,
4. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
5. lag om ändring i lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift,
6. lag om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,
7. lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
8. lag om ändring i lagen (2000:465) om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
9. lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799),
10. lag om upphävande av lagen (1969:205) om pensionstillskott.

Lagförslagen återfinns som bilaga 2.

Följdmotioner

2000/01:Sf30 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att utforma en modell där de enskildas inflytande över val av aktiviteter och de ekonomiska medlen för deltagande i dessa ökas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att noga följa hur ekonomin påverkas för de familjer som i dag har barn eller ungdomar med förtidspension och assistansersättning samt vid behov återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att garantiersättning och bostadsstöd sammantaget ges sådana nivåer att ingen funktionshindrad efter erlagd hyra skall tvingas söka socialbidrag för uppehållet.

2000/01:Sf31 av Margit Gennser m.fl. (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att aktivitetsgarantin utformas på ett sådant sätt att den enskildes övergång från aktivitetsgaranti till sjukersättning vid 30 år inte sker alltför abrupt, utan kan förlängas vid behov i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf32 av Birgitta Carlsson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om principen om grundtrygghet i trygghetssystemet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att garantiersättningen skall inkludera ytterligare grupper.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring om en höjd garantinivå i enlighet med vad i motionen anförs.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om kortare kvalificeringsringtid.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en individuell plan utarbetas för vårdtagaren och att den enskilde ges stor delaktighet vid upprättandet av denna.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det skall vara möjligt att bedriva högre studier eller kompetensutveckling mer än ett år utan att falla ur försäkringen.

2000/01:Sf33 av Bo Könberg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en reformerad sjukförsäkring inom en socialförsäkringsreform.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om principerna för den framtida sjukförsäkringen och övriga socialförsäkringar.
3. Riksdagen begär av regeringen att den tillsätter en utredning om ett självständigt socialförsäkringssystem med buffertfonder.

2000/01:Sf34 av tredje vice talman Rose-Marie Frebran m.fl. (kd):

1. Riksdagen beslutar att de fasta stegen i sjukersättningen avskaffas och att den i stället skall kunna lämnas med vilken procentsats som helst mellan 25 och 100 %.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det tydligt måste framgå att den enskilde skall ha ett avgörande inflytande på val av aktivitet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att god man skall få delta i arbetet med att samordna aktiviteterna för den enskilde.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kompetensutveckling av försäkringskassans personal.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om försäkringskassornas resursbehov.
6. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om vilanderegler vid studier.

2000/01:Sf35 av Kerstin-Maria Stalin och Barbro Feltzing (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om arbetslinjen och vad som skall prioriteras.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att man ibland kan man slippa aktiveringen och få ersättning ändå.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om försäkringskassorna.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nivån på ersättning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om levnadsomkostnader för funktionshindrade personer.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om funktionshindrade invandrare.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om snäva regler för aktivitetsersättning.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om studieavbrott.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om högskolestudier.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nivån på sjukersättning.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om garantiersättningen och försäkringstid.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om helhetssynen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om centreringen på det medicinska.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av utvärdering i stället för kontroll.

Motion väckt med anledning av proposition 2000/01:72 Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen

2000/01:Ub25 av Ulf Nilsson m.fl. (fp):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att förtidspensionärer skall ges vidgade möjligheter att studera med bibehållen förtidspension.

Motioner från allmänna motionstiden

2000/01:Sf226 av Kenneth Lantz (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om intjänandet av pensionsrätt vid sjukersättning.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om en utredning av regelverkets riktighet avseende intjänande av pensionsrätt för personer med sjukersättning.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

